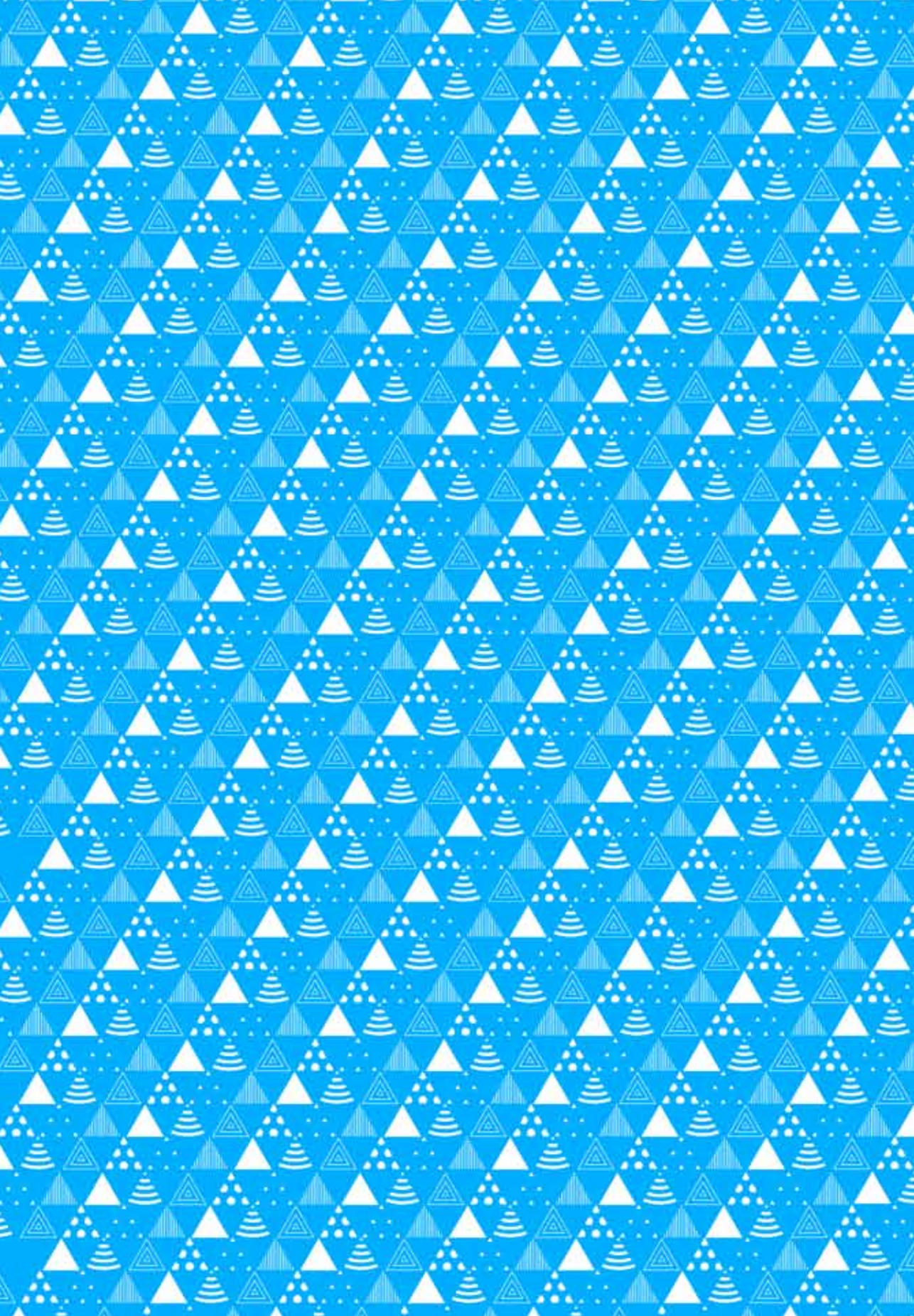

ARKTISKT SMÖRGÅSBORD

MARJO LAUKKANEN & MARKKU HEIKKILÄ

Det arktiska är ett sinnestillstånd.

*Det är affärer och möjligheter,
klimatförändringar och eventuella konflikter,
samarbete och konkurrens.*

*Det arktiska är ett vidsträckt och oändligt landskap.
Känslig, unik, underbar och mäktig natur,
Lapplands bär och renar,
hav och is.*

Det är ett hem för vissa och ett resmål för andra.

*Det arktiska är isbrytare vid Skatuddens kaj i Helsingfors centrum,
hundratals kilometer från närmaste förlossningssjukhus längs en mörk väg
och turister från München som kommer med direktflyg till Kittilä.
Det arktiska är forskare i arbete och tjänstemän på möte.*

Det är Finland som fyller 100 år, ett arktiskt land.

ARKTISKT SMÖRGÅSBORD

MARJO LAUKKANEN & MARKKU HEIKKILÄ

ARKTISKT SMÖRGÅSBORD

MARJO LAUKKANEN & MARKKU HEIKKILÄ

© Utrikesministeriets Europainformation och författarna

Författare: *Marjo Laukkanen och Markku Heikkilä*, Arktiska centret vid Lapplands universitet

Översättning: *Elin Nauri Skymbäck*

Layout: *Mainostoimisto Puisto Oy*

Videor: *Northlight Pictures*

Omslagsbild: *Veli Kouri*

Baksidesbild: *Kaisa Sirén*

PRINT ISBN 978-952-281-461-6

PDF ISBN 978-952-281-462-3

Tryckeri: *Lönnberg Print & Promo Oy*, 2016

Arktiska centret
Lapplands universitet
www.arcticcentre.org

Europainformationen
Utrikesministeriet
www.eurooppatiedotus.fi

I INLEDNING

II ARKTISK VARDAG

- 16 Språk och kultur
- 24 Välbefinnande

III PÅ FÄLTET FÖR ARKTISK FORSKNING

- 34 Klimatforskare
- 38 Många perspektiv på förändring

IV PÅ JAKT EFTER DEN ARKTISKA FORMEN

- 46 Arktisk formgivning
- 52 Virke från världens topp
- 58 Arktisk turism

V FÖR DEN KÄRA HEMBYGDEN

- 68 Lokala röster
- 74 Gnisslande räls till ishavet

VI DET GEMENSAMMA ARKTISKA

- 82 Havsisens brytare
- 90 Arktiskt samarbete

Inledning

FOTO: PERKA SMO

Renskötelsesområdet omfattar hela norra Finland, sammanlagt 36 procent av landets yta. ►

orden kretsar i lutande ställning runt solen. Det får konsekvenser. Ibland är planetens nordligaste del i ljuset, ibland i skuggan. Polcirkeln är den gräns norr om vilken solen inte går upp under midvintern och inte går ner under högsommaren.

Den här boken har skrivits i Rovaniemi, nästan exakt vid polcirkeln. Från fönstret i arbetsrummet syns riksvägarna norrut och österut samt de stora älvarna som strömmar från norr och öster. I bakgrunden i landskapet reser sig skogsklädda sluttningar och intill dem landar flygplan med turister. På vintern är det alltid snö, på sommaren är det alltid ljus. Det är några kilometer till

FOTO: ANTTI KUROLA

jultomtens verkstad. Om vi är på arbetsplatsen en klar och kall vinternatt kan vi se norrskenets glöd på den nordliga himlen eller ovanför byggnaden. Man ser inte så mycket renar här, men de är inte långt borta. Ibland passerar en liten renhjörd över den andra författarens gårdsplan, trots att det bara är några kilometer från centrum. Även älgar hittar dit ibland.

För ganska många är det här väldigt exotiskt. För oss som har skrivit denna bok är det vanligt, trots att vi inte kommer från trakten. Vi arbetar på Arktiska centret utan att tänka på att centrets namn i själva verket kommer från stjärnhimlen. Det kommer från en tid då människor betraktade stjärnbilder på den mörka himlen och funderade över deras betydelse. På himlen såg man Stora och Lilla björn. Det grekiska ordet för björn, ἄρκτος, árktos, betyder också stjärnbilden Stora björn. Därifrån har det övergått till att betyda hela den nordliga världen, den arktiska regionen.

Den klaraste stjärnan i Lilla Björn är Polstjärnan, som för evigt visar mot norr och som har en särskild betydelse för finländarna. Polstjärnans namn är förknippat med folkära böcker och sånger. Finland är ett land som lever här under Polstjärnan. Många i Finland lever i en arktisk vardag utan att ens reflektera över det. Årstidsväxlingarna, de ljusa somrarna, novembermörkret, alla förhållanden som beror på det geografiska läget – det finns inget som är finskt utan det nordliga, i en vid tolkning. Men det nordliga kallas inte för arktiskt i vardagsmun, inte ens i Lappland. Det som utifrån betraktat ser väldigt arktiskt ut är ofta vardagligt här, som snöfall, norrsken, renar, ljusa sommarnätter, isbrytare, snöskotrar, dubbdäck och reflexer.

Hela Finland är ett arktiskt land, enligt

Finlands arktiska strategi. Det arktiska är ett av de bärande temana när vi firar 100 år av självständighet år 2017. Det arktiska har gått från det antika Greklands sagor till att befinna sig mitt i dagens ekonomiska, politiska och vetenskapliga strömmar. Det arktiska är på många läppar, men det känns som att de talar lite i otakt.

Den arktiska regionen kan definieras på många olika sätt. För biologerna är det en sak och för politikerna något annat. På kartorna finns det många olika linjer som markerar gränserna för den arktiska regionen, som oftast går norr om polcirkeln men ibland även söder om den. I verkliga livet finns det ingen entydig gräns för den arktiska regionen. Ännu mindre finns det någon gräns för var man är intresserad av arktiska aspekter. Det arktiska intresset är inte kopplat till geografi. Därför kan "det arktiska Finland" beroende på smak betyda Finlands nordligaste område, det vill säga det arktiska området – Lappland – eller hela landets väsen.

Finland är ordförandeland för Arktiska rådet 2017–2019, vilket även är en viktig anledning till att vi ger ut denna bok. Vi berättar om Arktiska rådet, Finlands roll där och kopplingarna till Europeiska unionen samt till övrig internationell politik. Vi berättar om klimatförändringarna, om nya havsruttor och om stora staters intresse för den norra regionen. I huvudrollen för boken och som hedersgäster vid det arktiska smörgåsbordet har vi emellertid en grupp människor som gör Finland arktiskt. För de flesta av dem har det ingen betydelse vad man gör i Arktiska rådet eller andra officiella forum eller vilka strategier man har ritat upp. De lever ett arktiskt liv, här och nu. Det är de och människor som dem som gör Finland till ett verkligt arktiskt land.

Den arktiska regionens gränser definieras på många olika sätt. En definition är polcirkeln. AMAP är en arbetsgrupp under Arktiska rådet, som följer miljöns tillstånd, Arctic Monitoring and Assessment Program. Arbetsgruppen Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF) fokuserar på naturskydd. AHDR on rapporten om den mänskliga utvecklingen i den arktiska regionen, Arctic Human Development Report. Det finns även andra gränsdragningar.

Arktiska regionen ▲

- Programmet för övervakning och utvärdering av den arktiska miljön (AMAP)
- Programmet för bevarande av flora och fauna i Arktis (CAFF)
- Rapport över mänsklig utveckling i Arktis (AHDR)

Arktisk vardag

FOTO: ANNEERIK RÄDAR

Språk och kultur

Barnhandledaren Ritva Kangasniemi pratar konsekvent enaresamiska med barnen. ►

ehastah-uv taam seehâ? Tinja taarbâš purrâmuš.
Vi sitter i ett språkbo för enaresamiska i Enare kyrkoby. En liten flicka sträcker med frågande blick fram en leksakspåse till Ritva Kangasniemi, språkboets ansvariga barnhandledare. Kangasniemi öppnar påsen och flickorna springer nöjda iväg till ett annat rum.

Kielapierval är ett av de åtta samiska språkbona i Finland. De erbjuder gruppfamiljevård på enaresamiska, skoltsamiska och nordsamiska. För majoriteten av barnen som är här är samiska släktspråket men inte det egna modersmålet. I Finland finns det dessutom nio samiskspråkiga daghem som i första hand vänder sig till dem som har samiska som modersmål.

Av de tre samiska språken i Finland är enare- och skoltsamiskan mycket hotade. Det är endast några hundra personer som pratar båda dessa som modersmål. Bevarandet av enare- och skoltsamiskan ligger i praktiken helt på Finlands ansvar, för de talas främst som modersmål i Enare kommun. Efter krigen blev det samer kvar på Kolahalvön som talade skoltsamiska, men huvudparten av dem evakuerades till Enare. Därför bor det bara en handfull talare av skoltsamiska i det numera ryska området.

Även nordsamiskan är ett hotat språk, trots att det är det samespråk som talas mest och är mest utbrett. Det talas som förstaspråk i både Norge, Finland och Sverige. Även den här boken finns översatt till just nordsamiska.

Samiskspråkiga barn har rätt att få dagvård och undervisning på sitt modersmål om de bor i samernas hembygdsområde. Det området omfattar Utsjoki, Enare och Enontekis kommun samt norra delen av Sodankylä. I Finland finns det cirka 10 000 samer, varav huvudparten – över 60 procent – bor utanför sitt hembygdsområde. Nordsamiska språkbon har också inrättats i Rovaniemi, Uleåborg och Helsingfors, och man planerar att öppna fler.

Hur mycket skiljer sig samespråken i själva verket från varandra? De har utvecklats ur samma urspråk och är därigenom nära besläktade språk. En del av orden liknar varandra och andra är helt olika. Varje språk har sin egen ortografi, det vill säga skrivsätt. Det finns inte mycket översatt litteratur, men den franska kortromanen Lille prinsen har översatts till alla samespråken i Finland. Den heter på nordsamiska Bas prinssáš, på skoltsamiska U'cc priinsáš och på enaresamiska Uccâ priinsáš. Orden för "prins" på de olika språken liknar varandra, då det är ett relativt nytt ord med främmande ursprung.

FOTO: JAN-EERIK PAADAR

FRÅN ALIENERING TILL ETT NYTT UPPSVING

Enare kommun har 6 800 invånare, varav nästan en tredjedel är samer. I Enare kyrkoby reser sig det ståtliga samiska kulturcentret Sajos, som är Sametingets säte. Alldeles i närheten ligger samemuseet Siida, och det är inte heller långt till Sameområdets utbildningscentral. Förutsättningarna för att återuppliva språket är utmärkta.

När Anaråskielâ servi ry, det vill säga föreningen för det enaresamiska språket, påbörjade språkboverksamheten år 1997 fanns det endast några talare av enaresamiska under skollåldern och i skolan kunde man inte studera enaresamiska mer än två timmar i veckan. Språkets framtid låg i en vågskål, men nu ser situationen mycket ljusare ut. Numera finns det

enaresamiska klasser i Enare kyrkobys lågstadieskola och även i högstadieskolorna kan man läsa de flesta av ämnena på enaresamiska.

”Språkböna har haft en enormt stor betydelse för återupplivningen av språket”, säger Ritva Kangasniemi.

De har uppmuntrat föräldrar och andra närstående till barnen som går där att använda eller lära sig enaresamiska. De vuxna har lärt sig språket på språkkurser som har anordnats på Sameområdets utbildningscentral. Inläringen har förstärkts av frivilliga språkmästare som de endast har talat samiska med och samtidigt exempelvis gjort traditionella renskinnskor. Att språket och kulturen har återhämtat sig syns och hörs i vardagen.

”I kyrkobyen hör man dagligen enaresamiska.”

Utsjoki är den enda kommunen i Finland med samisk majoritet. Huvudparten av eleverna i den tvåspråkiga skolan i Karigasniemi studerar på samiska. ▼

FOTO: JAN-EERIK PAADAR

Ritva Kangasniemi har varit med i språkboets verksamhet ända från början. Hon är enaresame med enaresamiska som "modersmål som dock inte har varit hennes modersmål". Hon var sladdbarn i en familj med sju syskon och den enda av barnen som föräldrarna talade finska med som hemspråk. Det beslutet fattades mot bakgrund av att de äldre syskonen hade dåliga erfarenheter från skolan och elevhemmet, där man var tvungen att tala finska. Kangasniemi fick trots detta passiva kunskaper i samiska hemifrån.

Alieneringen från det egna språket och den traditionella klädseln har varit speciellt kraftig just bland enare- och skoltsamer. En bidragande orsak till det är bland annat läroplikten, som utvidgades

år 1946 till att omfatta alla barn, även de som bodde i glesbygdsområden. I Lappland tvingades många skolelever att flytta till elevhem, då skolorna var långa och det var svårt att ta sig fram. I skolorna talade man finska och undervisade i finsk kultur. På 1970-talet började den samiska kulturen och språket återigen att stärkas. Trots detta har antalet modersmålstalande sjunkit drastiskt. Medan cirka 75 procent av samerna pratade samiska som förstaspråk år 1962 var antalet år 2007 endast 26 procent.

Ritva Kangasniemi var vuxen när hon tog mod till sig och började på en kurs i enaresamiska. Kursen riktade sig till modersmålstalare, men Kangasniemi upptäckte att hon förstod nästan allt som sades på kursen.

”Jag gick på alla olika kurser som fanns. Till slut började jag bara prata och så var det hela igång.”

Kangasniemis egna barn var då redan så gamla att deras första språk var finska. Med sitt barnbarn pratar hon dock endast enaresamiska.

SPRÅK OCH KULTUR HÖR IHOP

På väggen i språkboet Kielapierval finns det bilder med ord för vardagliga händelser och föremål. Poossâd kiedaid. Sikkod kiedaid. Tvätta händerna. Torka händerna. Man lär sig språket genom att sätta ord på det man gör och genom att ständigt upprepa. Språkbon fungerar som språkbad, och därför kan det vara barn som går där som har enaresamiska som modersmål och barn som inte pratar ett ord av språket. Det gör att man lätt går över till finska. Personalen pratar dock endast enaresamiska. Barnen förstår vad som sägs när talet åtföljs av miner, gester och att man pekar. En tydlig dagsrytm då allt alltid upprepas på samma sätt underlättar för förståelsen.

Mitt i vårt besök levereras det renkött till språkboet. I hörnet i rummet finns det en frysbox som man lägger köttet i. Närproducerad mat är en viktig del av uppfostran. Barnet kommer ihåg språket när det lärs ut som en del av kulturen. Språkboets årsrytm bygger på den enaresamiska årscykeln. Fisk fångas med nät under is, med saxkrok, nät eller pimpel beroende på årstid.

”Det går inte är särskilja språket från kulturen”, sammanfattar Siiri Jomppanen, språkskyddssekreterare på Sametinget och chef för byrån för samiska språket.

”Vilket språk man använder kan bero på samtalsämne”, fortsätter Hannu Kangasniemi, sekreterare för studiematerial.

Det kan vara enklare att tala om handarbete, renskötsel eller fiske på samiska, samma sak gäller vädret. Ibland kan ett samiskt ord beskriva ett

Den arktiska befolkningen

- I den arktiska regionen bor det omkring fyra miljoner människor
 - Denna siffra beräknas förbli i stort sett oförändrad inom en nära framtid: invånarantalet lär minska mest i Ryssland och öka mest i Alaska.
- Även i den arktiska regionen sker det en kraftig urbanisering och en ökad centralisering av befolkningen
 - För närvarande bor cirka 2/3 av befolkningen i stora tätorter

KÄLLA: ARCTIC HUMAN DEVELOPMENT REPORT (2015)

fenomen som det krävs flera ord för att beskriva på finska. Ett exempel är det enaresamiska ordet cuápci som betyder stabilt före, då renarna inte halkar när man kör med dem. En del av orden har en motsvarighet på gammelfinska. Även det samiska språket lever, på gott och ont. Språket blir fattigare när gamla ord försvinner, men samtidigt skapas det nya ord hela tiden.

Gammelsamiskan lämpar sig inte direkt för att beskriva nya fenomen eller politik. Det krävs även att man ständigt skapar nya ord när man sammanställer studiematerial. Tidigare behövde man bara namn på de djur som man levde med i samma område. I undervisningen växer djurvokabulären och blir global, och samma sak gäller många andra vokabulärer. När det gäller nordsamiskan är det bra om studiematerialet kan användas över nationsgränserna. Man använder dock olika termer i olika länder och läroplanerna skiljer sig åt.

”Målet är att harmonisera terminologin tillsammans med norrmännen”, säger Hannu Kangasniemi. Störst mängd studiematerial på nordsamiska pro-

duceras det just i Norge. I Finland är situationen när det gäller studiematerial mycket bättre än bara för några år sedan. När det gäller de små språken råder det dock brist på personer som både behärskar språket och kan undervisa. För närvarande finns det bara två lärare som undervisar på skoltsamiska i hela Finland, den ena i Sevettijärvi och den andra i Ivalo. De har mindre än tio elever som studerar på sitt modersmål.

GOLF-RÁVDNJI, DET VILL SÄGA GOLFSTRÖMMEN

Vi är med på en geografiektion i fjärde klass på Karigasniemi skola. Lektionen handlar om Golfströmmen, på nordsamiska golf-rávdjni. Det är sju elever i den samiskspråkiga klassen, näst mest i hela skolan. Läraren Merja Nillukka pratar samiska och eleverna svarar henne på samiska. Även läroböckerna är på samiska, men jordgloben som läraren använder som hjälpmedel är på finska. Det finns dock två kartböcker på nordsamiska, Skuvlla kártagirji och Sámi Atlas. Läraren har ett effektivt sätt att få klassen att hålla sig till samiskan.

”Jag reagerar bara på samiska. Jag vill inte undervisa genom att förbjuda”, säger Nillukka.

När eleverna ger varandra råd pratar de i huvudsak samiska. Först när läraren ger sig iväg till ett annat rum byter de till finska. Förra året fanns det fortfarande språkpoliser, giellapoles, i klassrummet. De såg till att det talades samiska i klassen. I slutet av skoldagen gjorde språkpoliserna en bedömning av om målet hade nåtts. En bra dag fick klassen en stjärna, och efter tio stjärnor fick de en belöning som de själva fick välja, som exempelvis en läxfri dag.

I Karigasniemi skola går 52 elever (läsåret

Arktiska ursprungsfolk

- Cirka 10 procent av befolkningen i den arktiska regionen tillhör ursprungsfolk
- I den arktiska regionen finns det över 40 ursprungsfolk, exempelvis
 - samer, i norra Europa
 - nentser, chanter, evenker och tjuktjer, Ryssland
 - aleuter, jupiker och inuiter (Iñupiat), Alaska
 - inuiter (Inuvialuit), Kanada
 - inuiter (Kalaallit), Grönland

KÄLLA: BOSÄTTNING I DE ARKTISKA REGIONERNA, WWW.ARKTINENKESKUS.FI

2015–2016). Av dem har 41 elever undervisning på samiska och 11 undervisning på finska. Karigasniemi, Gáregasnjárga, är en by på några hundra invånare vid den norska gränsen, i Utsjoki kommun. Utsjoki är den enda kommunen i Finland med samisk majoritet. Kommunen har dock inte så många invånare, drygt 1 200. Av dem pratar nästan hälften samiska som modersmål. Även Merja Nillukka har nordsamiska som modersmål, liksom hennes barn. När vi talar översätter Nillukka hela tiden sina tankar från samiska till finska.

I Nillukkas undervisning flätas språket och kulturen på många sätt samman. På elementet ligger det färgglada yllegarn som eleverna använder till att väva band med traditionella mönster. Banden används i näbbstövlar och renskinnskor. Samiskt handarbete, duodji, är en central del av den samiska kulturen. Nillukka har även varit på renskiljning och fiskat med sina elever.

”Naturen är viktigt inom alla ämnen.”

Väggarna i klassrummet pryds av elevernas släktträd. På grenarna på träden samlar varje elev sitt familje- och släktnätverk. Släktens betydelse är stor i samekulturen.

”Den egna släkten betyder allt. Det är en resurs och en trygghet. Det att de är av samma blod som jag, att vi är ett,” beskriver Nillukka.

FOTO: JAN-EERIK PAADAR

Samer

- Det enda ursprungsfolket i EU
- Det finns 75 000–100 000 samer, siffran varierar beroende på hur man räknar
 - Flest samer finns det i Norge och minst i Ryssland
 - En stor andel av samerna bor utanför sitt traditionella hembygdsområde Sameland
- Numera talas det åtta samiska språk, varav det absolut vanligaste är nordsamiska

KÄLLA: SAMETINGET, WWW.SAMEDIGGI.FI

SPRÅKET LEVER I GEMENSKAPEN

Norska Torkel Rasmussen har forskat i undervisning på samiska genom att jämföra en enspråkig skola i Tana och en tvåspråkig skola i Utsjoki. Enligt undersökningen talar barnen betydligt mer och bättre samiska i den enspråkiga än i den tvåspråkiga skolan. Rasmussen rekommenderar att man ur språklig synvinkel även i Finland bör etablera enspråkiga skolor. I praktiken är det dock svårt, för i de små byskolorna finns det få barn redan från början.

Det är också en lösning som ytterligare skulle kunna förvärpa det spända klimatet som särskilt har att göra med ratificeringen av den internationella ILO 169-konventionen om ursprungsfolk. Inom politiken, i media och till och med inom forskningen tvistar man bland annat om vem som är same och hur man ska definiera samiskhet. Merja Nillukka tycker att de ständiga motsättningarna är underliga.

”Mångkultur är en rikedom. Barnen får inte känna att finska är bättre än samiska eller att samiska är bättre än finska. Alla barn är lika bra, oavsett språk och kultur”, understryker Nillukka.

Karigasniemis vardag berikas av den norska kulturen. Många i Karigasniemi arbetar på andra sidan gränsen i Karasjok och norrmännen kommer över till Finland för att handla. Finländarna och norrmännen har en gemensam biblioteksbil som besöker Karigasniemi var tredje vecka. Där lånar Nillukka läroböcker och andra böcker på samiska. Närmaste simhall ligger också i Norge. Den egna, efterlängtnade idrottshallen byggs däremot just nu bredvid skolan. Ett litet steg för mänskligheten är ett stort steg för Karigasniemi.

Så sent som förra året använde Merja Nillukas elever samiska på rasterna, men nu håller det på att ändras och de övergår alltmer till att prata finska. Bland de högre klasserna talar eleverna nästan undantagslöst finska på rasterna. Just i puberteten

FOTO: JAN-EERIK PAADAR

byter många till majoritetsspråket när de talar med kompisar, vilket gör påverkan hemifrån ännu viktigare.

”Ett hem där man enbart talar samiska ger störst stöd till språket som används i skolan”, säger Siiri Jomppanen.

Även om ett barn har många modersmål får man bara ange ett i befolkningsregistret. Cirka 2 000 finländare har angett samiska som modersmål. I många familjer pratas det emellertid två eller till och med tre språk, om föräldrarna har olika modersmål. Hannu Kangasniemis barn pratar exempelvis ukrainska, samiska och finska. För att lära sig språket är det av yttersta vikt att det finns människor som talar samma språk i den nära kretsen.

”Det är oroande om det bara är upp till vårdaren eller läraren att använda språket. Det behövs en språklig gemenskap”, säger Hannu Kangasniemi.

Återhämtningen för enaresamiskan är ett utmärkt exempel på hur man kan ge språket ett positivt lyft genom rätt typ av åtgärder och engagemang. Man hoppas nu på samma typ av lyft för skoltsamiskan. Det är än så länge omöjligt att veta hur det går för de små språken i slutändan. Enligt Hannu Kangasniemi har man tydligt uppnått en seger när språkbobarnens barn pratar samiska med sina egna barn.

”Om den nya generationen pratar enaresamiska som första språk har språket verkligen på nytt återgått till att vara ett modersmål.”

Välbefinnande

Renhornen spretar mot himlen, lite slitna men fortfarande praktfulla. Bakom dem reser sig en vacker vit kyrka. Vi står framför en butik i centrum i Salla kommun i östra Lappland.

"Hit måste man ändå flytta", säger Raili Lehtola.

"När benen inte bär längre", tillägger Terho Kylli.

Raili Lehtola, Terho Kylli och Maija-Leena Nurmikumpu har kommit för att handla. Det är inte en särskilt kort resa, för trion bor i byn Hautajärvi som ligger 45 kilometer härifrån i riktning mot Kuusamo.

"Hundra kilometer är ingenting här uppe", säger Kylli.

Servicen i den egna byn har stegvis minskat. Tidigare fanns det två affärer, en skola och ett ålderdomshem. Nu finns det bara en bar kvar.

"Det är knappt att posten kommer fram", säger trion och skrattar.

Situationen i Hautajärvi är typisk för Salla, precis som för Lappland och landsbygden i allmänhet. Folk flyttar bort från de små byarna till kyrkbyarna och ännu längre bort, ofta söderut. När det inte finns några jobb töms husen och servicen flyttar

längre bort, vilket i sin tur bidrar till att folk snabare flyttar därifrån.

En tredjedel av invånarna i Salla kommun är över 65 år. Trots det är arbetslösheten hög i kommunen, 22 procent av arbetskraften (Statistikcentralen, november 2015). De senaste åren har arbetslösheten i Salla varit en av de högsta i hela Finland, ibland den allra högsta. Salla räknas som en problemkommun där det är svårt att lösa de socioekonomiska problemen (Östra Lapplands regions välfärdsbarometer, 2013).

Enligt statistiken är situationen dystert för kommunen. Hur klarar man sig över huvudet i en liten by som Hautajärvi? Genom samarbete. När någon åker tiotals mil för att handla tar man med alla som vill följa med. I Hautajärvi organiserar man gemensamma aktiviteter, som gympa och volleyboll. Just nu har man dock ett uppehåll med volleybollen på grund av älgjakten. Mer ingående än så hinner vi inte prata om situationen i byn, för det börjar bli kallt att stå där. Trion hoppar in i bilen och beger sig söderut. Det tar ett tag innan bilen svänger in på gårdsplanen hemma.

FÖRÄNDRAD BILD FÖR HEMVÅRDEN

De långa avstånden är vardag även för hemvårdarna i Salla, som åker runt i byarna och tar hand om äldre som bor hemma. Bilens mätare når lätt upp till över hundra kilometer på en dag.

”Enligt den nationella och kommunala strategin satsar vi på hemvården”, säger Terttu Hannula, chef för äldreomsorgen.

Cirka 160 personer i Salla har hemvård, varav 60 har en trygghetstelefon. Om det kommer larm på natten går det till kyrkobyns nattvårdare, men i avlägsna byar är det de närliggande som svarar på larmen. Det kommer flera larm varje vecka. Relativt ofta är anledningen att de gamla känner

sig otrygga eller ensamma.

I Salla håller man på att övergå till en optimering av hemvården som går ut på att man använder sig av ny teknik. Hembesöken organiseras beroende på situationen den aktuella dagen: programmet planerar hemvårdarens rutt med hänsyn till kundernas dagliga behov och tidtabeller samt hemvårdarnas och hälsovårdarnas arbetsskift. Rapporteringen görs via en smart telefon eller surfplatta.

”Sparkraven har blivit ännu mer framträdande den här hösten, men vi klarar det fortfarande ganska bra”, säger Hannula.

Från och med början av året börjar en sjukgymnast i kommunen som sätter upp rehabiliteringsplaner även för dem som bor hemma. Det finns dock ingen oro för att man skulle leva i lyx i Salla. Här är man van vid ett liv där man rättar magen efter matsäcken. Under vårt besök råder en känsla av väntan över äldreomsorgen och hemvården. Det är början av november år 2015 och regeringen långt ner i söder befinner sig i kris på grund av reformen av servicestrukturen för social- och hälsovårdstjänsterna. Reformen lär medföra förändringar i äldreomsorgen i Salla, men man vet ännu inte på vilket sätt.

Det är redan mycket som har förändrats sedan chefen för hemvården Aila Raatikka-Metsänen inledde sin karriär som avdelningsassistent på äldreboendet år 1976. Då skötte hemvårdarna både de äldre, husen, djuren och barnen. Numera utbildas det inga särskilda hemvårdare, utan hemvården utförs av närvårdare. De utför bland annat sådant som att bada de gamla och hjälpa dem att ta mediciner, gör underhållstädning och kokar kaffe. Ibland skottar de även snö eller sätter till och med på den vedeldade bastun. Hemvårdarna lagar fortfarande mat, men i kyrkobyen kommer måltiderna via en måltidstjänst eller äts i matsalen på äldreboendet.

FOTO: ANNA-LEENA MUOTKA

FOTO: ANNA-LEENA MUOTKA

Det har inte bara skett förändringar i arbetsuppgifterna utan även hos kunderna. Enligt Raatikka-Metsänen och Hannula är de sjukare än tidigare. De tar mer mediciner än tidigare och exempelvis sårvården utförs numera också av närvårdarna, eftersom hälsovårdarna har för hög arbetsbelastning. De gamla människornas tunna hud blir lätt skadad. Inom äldreomsorgen och hemvården i Salla har man för närvarande bråda dagar, och de beräknas pågå fram till år 2020. Trots utmaningarna är det mycket som är bra, konstaterar Hannula och Raatikka-Metsänen.

”De gamla blir omskötta. Man hinner stanna en stund och prata.”

Terttu Hannula, som är chefför äldreomsorgen i Salla, hjälper Vilho Kellokumpu till matsalen. ▲

Renhornen som sträcker sig mot skyn är Salla kyrkobys landmärke. I kommunen håller man fortfarande på med renskötsel. ◀

FYRA AV FEM GAV SIG AV

Äldreomsorgen i Salla är koncentrerad till kyrkoby, där Hopeaharju äldreboende ligger liksom ett öppet servicecenter och andra serviceboenden. I centret anordnas det dagverksamhet och man ger även stöd till närståendevårdare. Bredvid huvudbyggnaden finns det fyra radhus som fungerar som stödbostäder för äldre. Här bor även 86-åriga Laina Loisa, född Kallunki. Även hon kommer från byn Hautajärvi.

Loisa, som har fått Lottamedalj, går på rehabilitering på brödrahemmet. Loisas man var gränsvakt precis som många andra här uppe – numera dock färre än tidigare. Hennes man gick bort i våras. Av familjens fem barn har ett stannat kvar i Salla och fyra har flyttat längre söderut.

”Det är lika bra. De har varken tvingats svälta eller blivit arbetslösa.”

Även 97-åriga Vilho Kellokumpu har fem barn, varav ett bor i Salla. Kellokumpu är född i byn Kellosekä i Kuolajärvi socken. Några år innan krigen blev Kuolajärvi Salla, och i kriget förlorade man den östra delen – Gamla Salla – till Sovjetunionen.

Kellokumpu är krigsveteran och SS-jägare och han har upplevt såväl tiden för Sallas ekonomiska uppsving som åren av avfolkning. År 1960 fick Kellokumpu en frontmannagård i byn Isohalme. Samma årtionde var invånarantalet i Salla som högst, över 11 000. Efter det har det gått nedåt. 2012 sjönk antalet invånare till under 4 000 och invånarantalet minskar med cirka hundra personer per år.

Alla ger sig dock inte av och varje barnfamilj som flyttar hit är en liten vitamininjektion. Vilho Kellokumpu bor numera i en servicebostad bredvid äldreboendet. Han är nöjd med den hjälp han får av kommunen.

”Det är bra att bo här. Det är en mycket fin lägenhet och servicen fungerar.”

MITT I HÄNDELSEARNAS CENTRUM OCH INGENSTANS

Enligt Timo Aro, som studerat flyttrörelser, har det uppstått en tradition av tvångsflytt i Finland som innebär att man i vissa områden – som i östra Lappland – i decennier har vant sig vid att ge sig av någon annanstans för att skaffa försörjning. Aro konstaterar också att man flyttar överallt i Finland, men att det i Lappland och Kajanaland oftare handlar om en verklig flytt som innebär att man flyttar hela sitt livsområde. Medan nylänningar i trettioårsåldern i genomsnitt har flyttat 3,1 mil från sitt barndomshem

Lappland ▼

● Städer

○ Kommuner

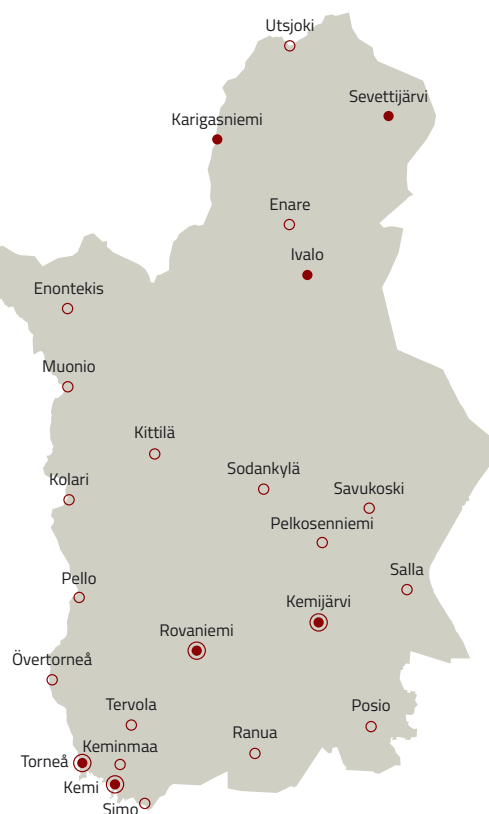

FOTO: ANNA-LEENA MUOTKA

är motsvarande siffra för lapplänningar i samma ålder 20,4 mil. (Helsingin Sanomat 11 augusti 2015)

Avflyttningen är könsbunden: unga kvinnor flyttar mer och längre bort än män. Även i Salla är det många som flyttar till en annan ort på grund av studier eller arbete. För kommunens framtid är det viktigt att locka tillbaka unga vuxna, så länge de först skaffar sig en utbildning eller arbetslivserfarenhet på annat håll.

Turismen är en bransch som står för en stor del av sysselsättningen i Salla, och man har satsat en stor del av sina förhoppningar på att den i framtiden ska växa. Kommunen har effektivt marknadsfört sin avlägsna geografiska placering. Den marknadsför sig som att den ligger "mitt i ingenstans" och som en plats där "det inte händer någonting". Samtidigt befinner sig Salla i handelsernas centrum, som Monica Tennberg och Hanna Lempinen konstaterar i sin artikel "Sosiaalista kestävyyttä etsimässä: Tapaustutkimuksena Salla" (På jakt efter social hållbarhet: fallstudie över Salla) (Kosmopolis, 3/2015).

Hemvårdens arbetskläder tvättas ofta. En influensa- eller kräksjukespidemi kan vara ödesdiger för de gamla. ▲

"Läget och framtiden för den lilla kommunen i norr och dess invånare är sammankopplade med såväl internationella turistströmmar som gruvor och järnvägsförbindelser samt planerade storp-rojekt som visumfrihet mellan EU och Ryssland", skriver Tennberg och Lempinen.

Enligt forskarna avgörs ändå inte Sallas öde av de stora projekten. Även i framtiden är Sallabornas försörjning tryggad av skogarna, renarna och ekonomisk aktivitet i mindre skala. Tennberg och Lempinen beskriver nyckeln till att Sallaborna klarar sig i termer av uthållighet och seghet. Den arktiska vardagen har stöd av en stark lokal identitet och en tro på den egna överlevnadsförmågan. Även skogarna och fjällen som omger kommunen är för många en självklar källa till välbefinnande.

Sanna Valkonen

Biträdande professor
i samiska studier
Laplands universitet
Rovaniemi

1. Vad är det första du tänker på när du hör ordet arktisk?

"En isbjörn som är förknippad med många saker, som den inför människans påverkan så bräckliga naturen och de arktiska ursprungsfolkens särskilda livsformer, som har sin grund i naturen."

2. Vad är samiska studier?

"Samiska studier är ett mångvetenskapligt forskningsfält som studerar samernas samhälle och kultur både ur deras egna perspektiv och ur ett mer brett perspektiv via olika vetenskapliga diskussioner. De samiska studierna har till uppgift att förstå samiskheten som ett socialt, kulturellt, politiskt, ekonomiskt och juridiskt fenomen. Dessutom bidrar forskningen till att bygga upp ursprungsfolkets medvetenhet och subjektivitet. Forskningen bör gynna samerna och deras roll bör snarare vara den som kunskapsproducent än objekt."

3. Vilka är de mest centrala frågorna inom de samiska studierna just nu?

"Viktiga frågor är bevarandet av samhällena i norr och problematiken med livskraften under en tidsperiod då användningen av de arktiska naturresurserna får allt större betydelse, samt frågor i anslutning till den nordliga befolkningens ställning i samhället och deras politiska ställning. Till exempel: Hur kan man sammanjämka ursprungsfolkets kultur och den arktiska naturresurspolitiken? Vilket politiskt deltagande och vilka politiska åtgärder krävs för det?

De samhällsvetenskapliga samiska studierna har till uppgift att producera kunskap som bidrar till att stärka det samiska samhället, kulturen och välfärden. Det utesluter inte en kritisk granskning av olika funktioner, praktiker och strukturer inom den samiska gemenskapen och det samiska samhället. För närvarande är det viktigt att granska frågor om exempelvis samernas rättigheter, traditionella samhällsmodeller och självbestämmande."

4. Vilken sorts nordiskt samarbete bedrivs inom de samiska studierna?

”Samiska studier är i princip ett forskningsfält som överskrider nationsgränserna och många andra gränser. Det bedrivs samarbete inom ramen för såväl forsknings- och utvecklingsprojekt som utbildning, olika nätverk och evenemang. Ett viktigt gemensamt mål är att skapa etiska riktlinjer för forskning som rör samiskhet. Det är också viktigt med gränsöverskridande stöd och solidaritet mellan forskare samt en gemensam förståelse av vikten av utvecklingen av en samisk akademi.”

5. Vilken ställning har samerna i Finland?

”Samerna är ett i Finlands grundlag erkänt ursprungsfolk som har rätt till sitt eget språk och sin egen kultur. I sitt hembygdsområde har samerna ett lagstadgat kulturellt självstyre, som utövas av Sametinget. I princip är det mycket som är bra. Samerna är medborgare i en välfärdsstat och har en god ekonomisk och social ställning jämfört med många andra ursprungsfolk, och generellt sett uppskattas den samiska kulturen. Att få rättigheterna att manifesteras i praktiken är dock förknippat med stora utmaningar. Exempelvis är det fortfarande svårt att socialiseras som samiskspråkig, åtminstone utanför Sameområdet, på grund av den knappa undervisningen i och barnomsorgen på samiska. Sametinget har inte särskilt stora möjligheter att påverka finska statens agerande i förhållande till samerna. Samernas särskilda förhållande till den naturmiljö de använder erkänns inte i lagstiftningen. Samerna betraktas inte som ett oberoende subjekt, som suveräna, som är förmögna att fatta egna beslut om det som rör dem. Det syns tydligt i Finlands beslutsfattares agerande i förhållande till exempelvis reformen av sametingslagen eller ratificeringen av ILO:s konvention om ursprungsfolkens rättigheter nr 169. Även den offentliga debatten om samerna är ibland hårdför och skoningslös mot samerna.”

På fältet för arktisk forskning

FOTO: KATISA SIREN

Läs av QR-koden
och se en videofilm
om ämnet

Klimatforskare

*Forskaren Juha M. Karhu fyller en väderballong med väte i
Tähtelä i Sodankylä. ►*

V i stirrar på datorskärmen och kurvorna som långsamt rullar upp sig på den. Knappt sex minuter tidigare skickade sondoperatören Markku Ahponen en ozonsond upp i skyn. Den befinner sig nu på 1,8 kilometers höjd från oss, stiger hela tiden och färdas med vinden mot sydost. Vi är i Tähtelä i Sodankylä, i Meteorologiska institutets lokaler. Denna septembereftermiddag är det +8,6 grader på marken. Sonden däremot lyfter just nu uppåt i en lite kallare temperatur på -1,7 grader.

För oss besökare är sonden – i folkmun väderballongen – en unik syn när den stiger mot himlen. För personalen på Meteorologiska institutet är det en vardaglig rutin, det är redan 50 489 gången i ordningen. Ozonsonden är dock den enda man skickar upp för hand. Varje dygn stiger även två vanliga väderballonger upp i atmosfären, men de skickas upp från en automatisk sondstation.

”Den automatiska uppskjutningen fungerar med över 99 procents säkerhet”, berättar Ahponen.

Inte illa. Fast på den tiden då alla ballongerna skickades upp för hand i tre skift var säkerheten förstås hundra procent. Sönderna stiger i regel till 30–35 kilometers höjd. Under den tiden ökar diametern på den vätefyllda ballongen från 1,5 meter till

12 meter, tills ballongen slutligen spricker. Mätutrustningen sitter fast i ballongen i en frigitlåda som faller i marken. Ungefär hälften av lådorna kommer tillbaka till Meteorologiska institutet, i synnerhet på hösten, när det finns mycket folk som är ute och plockar bär och jagar.

VÄXTHUSGASERNA SLÅR REKORD

Precis som namnet vittnar om mäter väderballongen kontinuerligt lufttemperaturen, vindriktningen och vindhastigheten, luftfuktigheten och lufttrycket. Ozonsonden i sin tur beräknar ozonhalten i olika skikt i atmosfären. Ozonsonderingarna i Sodankylä har pågått oavbrutet sedan 1989, det vill säga lika länge som på exempelvis forskningsstationen Marambio i Antarktis. Tack vare regelbundna mätningar ökar hela tiden kunskaperna om uttunnningen av ozonskiktet och dess effekter.

”Om det sker en uttunning av ozonskiktet på våren är det ytterst sannolikt att det är mer UV-strålning även på sommaren”, säger specialforskare Rigel Kivi om de senaste resultaten.

Ozonskiktet skyddar organismer från solens

FOTO: KAISA SIRÉN

skadliga ultravioletta strålning. Ozon är även en av växthusgaserna. Ökade ozonhalter i troposfären ger förhöjda temperaturer nära markytan. Därför är det viktigt att mäta ozonhalten på olika höjd. Hålet i ozonskiktet ovanför Antarktis upptäcktes på 1980-talet, vilket ledde till att det inrättades ett omfattande ozonforskningsnätverk på det södra och det norra halvklotet.

I mars 2011 uppmätte man i Sodankylä ett rekordtunt ozonskikt på cirka 20 kilometers höjd i atmosfären. Det var bara cirka en tredjedel av det månatliga medelvärdet. Även de övriga växthusgaserna slår rekord. I mars 2015 översteg det månat-

liga medelvärdet för koldioxidhalten på jorden gränsen 400 ppm. Det är den högsta uppmätta siffran under de senaste 800 000 åren. Man har stora kunskaper om klimatets historia tack vare borrhningar i istäcket. Vid dem mäter man koldioxidhalten i luftbubblor som fångats i isen.

”I Sodankylä har variationer i atmosfärens koldioxidhalt mäts med hjälp en spektrometer sedan år 2009. Enligt mätningarna i Sodankylä har koldioxidhalten ökat med cirka 2,4 ppm per år”, säger Kivi.

Ppm (parts per million) är en måttenhet som används för att beskriva halterna av olika ämnen i exempelvis luften, marken och vattnet.

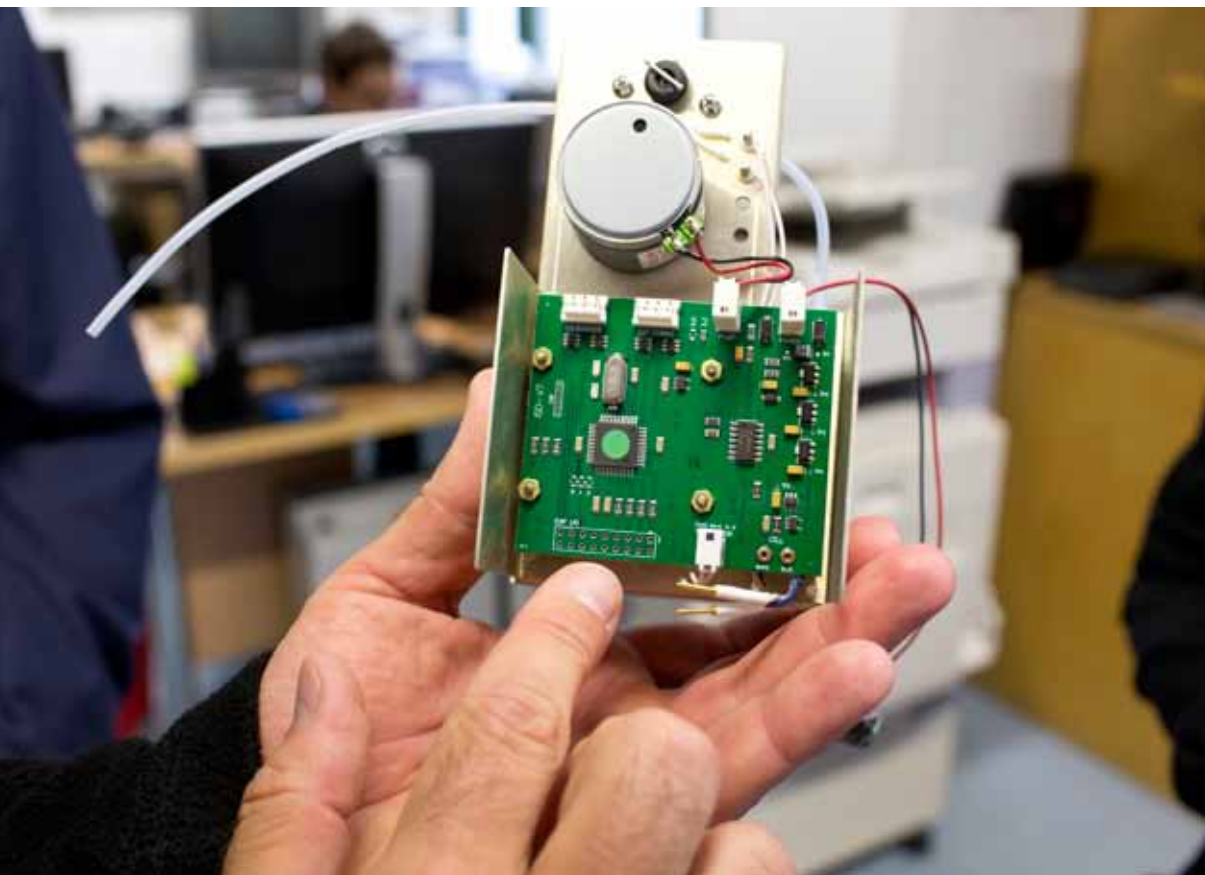

FOTO: KAISA SIREN

FRÅN SODANKYLÄ TILL VÄRLDEN

När vi tar oss runt från en mätningpunkt till en annan i Tähtelä i Sodankylä åker vi samtidigt runt i det bäst utrustade mättnings- och observationsområdet på hela det arktiska fastlandet. Här samlar man in data som ger betydelsefull information om hur klimatet och atmosfären fungerar på hela jorden. I Tähtelä finns dessutom Sodankylä geofysiska observatorium, som tillhör Uleåborgs universitet. Observatoriets norrsenskamera skickar bilder på himlaljuset till internet i realtid.

Här pekar även Meteorologiska institutets tall-

riksantenn upp mot himlen långt över träden. Den tar emot data som skickas av satelliter som flyger över polarregionerna i närrymden. Tallriksantennen pekar just nu mot den norra horisonten.

”Snart vrids den tillbaka i viloläge”, förklarar Timo Ryyppö, chef för satellit- och observationsverksamheten.

En stund senare sätts antennen faktiskt i rörelse och vrider sig mot oss, stannar till och väntar på nästa överflygning. Lite senare står vi i processcentret för satellitdata framför stora surrande datorskåp. På datorskärmen ser vi en lista över de satelliter som ska

En ozonsond skickas upp på himlen tillsammans med väderballongen. När bollen spricker faller sonden till marken. ◀

Timo Ryyppö berättar att tallriksantennen precis har tagit emot data från en satellit som flyger över polarregionerna. ▶

FOTO: KAISA SIRÉN

följas och tidpunkterna för deras överflygning. Här har man sparat all data som antennen nyss tog emot. I Sodankylä finns det ett nationellt satellitdatacenter och därifrån delar man bland annat data från satelliterna i Europeiska unionens Copernicus-program.

I Meteorologiska institutets undersökningar strävar man efter att förbättra tillförlitligheten i tolkningen av satellitdata. Sodankylä och Pallas utgör tillsammans en GAW-station (Global Atmospheric Watch) som undersöker föreningar i atmosfären och atmosfärens fysik. Stationens högkvalitativa och precisa mätningar utnyttjas i utvecklandet av satellitalgoritmer och kvalitetssäkring.

MOT MER TILLFÖRLITLIG INFORMATION

Forskaren Juha Lemmetyinen arbetar i Helsingfors men besöker Sodankylä många gånger om året. Lemmetyinen håller för närvarande på och testar mätutrustning tillsammans med kollegan Anna Kontu från Sodankylä. I det inhägnade området finns det flera olika sorters mätutrustning, varav den största – som har en hornformad antenn på nästan två meter – mäter snötäcket med hjälp av mikrovågsstrålning. Eller egentligen mäter utrustningen inte snötäcket utan strålningen från marken.

”Snön dämpar markens naturliga mikrovågsstrålning”, berättar Kontu.

Utifrån strålningen kan man beräkna snö-

täckets tjocklek. Mätmetoden passar den arktiska polarnatten, för den kräver inget ljus och störs inte av moln. I praktiken är utrustningen i det inhägnade området referensutrustning: den fungerar på samma sätt som utrustning ombord på satelliter, men mäter ett mindre och mer känt område.

På satellitbilden kan en sida på en pixel vara tiotals kilometer, så på det område den täcker kan det finnas myrmarker, sjöar och bosättning. Det finns två betydande fördelar med satelliter jämfört med fältundersökningar. För det första kan man med deras hjälp dagligen täcka hela den arktiska regionen. Därutöver kan man kartlägga platser som det vore svårt eller till och med omöjligt att nå via land, vatten eller is. Därför bör man i forskningen satsa på att förbättra tillförlitligheten hos de fjärrkartläggningsdata man får via satelliter.

Arktisk forskning i Finland

På portalen *Arctic Finland* finns uppdaterad information om arktisk forskning som bedrivs i Finland. På webbplatsen finns det bland annat nyheter och rapporter.

<http://www.arcticfinland.fi>

Många perspektiv på förändring

Åt oss lämna forskningsinstitutionen för ett ögonblick och titta närmare på den större bilden. Hur ser den arktiska forskningen i Finland ut? I den arktiska strategin (2013) är målet åtminstone högt satt: "Finland strävar efter en status som mönsterland för arktisk kompetens både i fråga om forskning och ansvarsfullt kommersiellt utnyttjande av kompetensen."

Faktum är att det redan nu bedrivs forskning om Arktis eller de nordliga regionerna på nästan vartenda universitet i Finland. Särskilt viktigt är detta fokus på norra Finlands egna universitet i

Lappland och Uleåborg, som har en viktig roll även i det internationella samarbetsnätverket University of Arctic.

Det viktigaste temat som skär igenom forskningen på Lapplands universitet är just internationella arktiska och nordliga studier, som bland annat bedrivs inom konst- och samhällsvetenskap, pedagogik och juridik. Arktiska centret vid Lapplands universitet är Finlands enda expertinstitut specialiserat på arktiska frågor och det har en nationell roll inom den arktiska forskningen och vetenskapliga kommunikationen. På Uleåborgs universitet finns det arktiska kunskaper inom exempelvis bio- och ingenjörsvetenskap samt hälsovetenskap och inom miljö-, naturresurs- och välfärdsfrågor. Universitetets Giellagas-institut ansvarar för forskning och utbildning om samiska språket och kulturen i Finland.

I Lappland finns det ett tätt nätverk av forskningsstationer och -institutioner, som noggrant följer den arktiska atmosfären, jordmånen, vattendragen, växtligheten och djurlivet. På många enheter där det bedrivs arktisk forskning kämpar man emellertid just nu med ekonomiska svårigheter. Det sparas in på nationell nivå inom forskning och utbildning, och effekterna av det märks av även i norr. Personalen har minskat och enheter har stängts.

ARKTIKO (2014–2018)

- Finlands Akademis arktiska forskningsprogram
- Stärker den arktiska forskningen i Finland med 15,7 miljoner euro
- Teman
 - Ett gott liv i norr
 - Ekonomisk aktivitet och infrastruktur i arktiska förhållanden
 - Klimat och miljö i nordliga områden
 - Gränsöverskridande arktisk politik

FRÅN HÅRDA TILL MJUKA FORSKNINGSOMRÅDEN

Samtidigt som man skär ner på forskningsanslagen satsar man även på den arktiska forskningen. Exempelvis Helsingfors universitet har sammanställt en omfattande rapport över sin arktiska forskning (Arktisk rapport 2015). Enligt den är huvudparten av den arktiska forskningen på universitetet naturvetenskaplig och handlar om klimatförändringarna, men även inom andra vetenskapliga discipliner är man allt mer intresserad av möjligheterna inom arktisk forskning.

Finlands Akademi finansierar i hög grad arktisk forskning. Målet är att undersöka och förstå förändringsfaktorer som påverkar utvecklingen i regionen och förändringarnas dynamik i förhållande till regionens framtid. I och med uppvärmningen av klimatet underlättas utnyttjandet av naturresurser, vilket har lett till ett ökat intresse för den kommersiella nyttan med arktisk forskning. Forskningen inom kylteknik är ett exempel på detta. Informationen från Meteorologiska institutets istjänst används av handelsfartyg och isbrytare. VTT utvecklar isgående fartyg med särskilt fokus på en stark konstruktion, islast och fartygens prestanda i is. Arktisk teknik är ett av de viktigaste forskningsområdena på Aalto-universitetets högskola för ingenjörsvetenskaper, och där utvecklar man bland annat ismekanik och vinternavigering.

Utöver de kommersiella innovationerna förväntas det att den arktiska forskningen ska vara med i samhällsdebatten. Ett av målen i Finlands Akademis arktiska program är att aktivt förmedla forskningsrön till beslutsfattare, intressegrupper och medborgare.

Professor Maria Lähteenmäki begründade läget för den arktiska forskningen på semina-

riet Hyinen tiede (Isig vetenskap) på Lapplands universitet i januari 2016. Enligt Lähteenmäki har den arktiska forskningen i Finland dominerats av naturvetenskaperna och de tekniska vetenskaperna ända sedan 1800-talet. Tanken om ekonomisk nytta syns exempelvis genom att man i huvudfåran inom forskningen betonar kunskaper inom "hårda" vetenskapliga discipliner snarare än inom "mjuka". Lähteenmäki föreslog under sitt föredrag att man i Finland skulle satsa betydligt mer på den mänskliga dimensionen, som exempelvis forskning inom historia, konst och kultur.

"På det sättet skulle Finland kunna stärka sin ställning som ett land som bedriver bredare forskning än bara om kalla fakta", sade Lähteenmäki.

SNÖN MINSKAR I RASK TAKT

När man sätter sig in mer i arktisk forskning märker man snart att det är svårt att tala om det arktiska utan att nämna klimatförändringarna. Det är inte konstigt, för enligt forskningen kommer höjningen av den globala medeltemperaturen att vara minst dubbelt så stor eller till och med fyra gånger så stor i den arktiska regionen.

Vi återvänder för en stund till Tähtelä i Sodankylä. Där hör vi att snön är en lika viktig indikator på klimatförändringar som havsisen. Meteorologiska institutet har gjort globala kartor över snöns vattenvärde i över 35 års tid. Med hjälp av mätningarna kan man exempelvis bedöma översvämningsrisken på våren, så att vattenkraftverken kan förutse behovet av avtappning av vatten.

I september är marken fortfarande bar, men den första snön kan dölja sanden och riset överraskande snart. I slutet av rundvandringen tittar vi på satellitbilder och kurvor på datorskärmen. Forskning visar att snötäckningen och snömassan minskar snabbt.

FOTO: JAN HIJORT

En del av modellerna förutspår en minskning av den totala snömassan med cirka en tredjedel om man tittar på situationen från 1960-talet fram till 2100-talet. Det finns alltid många osäkerhetsfaktorer med modeller som förutspår framtiden.

”Utifrån observationer är det möjligt att snötäcket minskar ännu snabbare än så”, säger Lemmetyinen.

Både lapplänningar och företagare inom turismbranschen är mycket intresserade av att veta hur snöläget kommer att se ut i Lappland under de kommande åren.

”Det är lättare att förutspå snöläget i global omfattning än lokalt”, förklarar Kontu.

Snömängden kan öka lokalt, trots att den mins-

På Uleåborgs universitet utförs även fältarbete som en del av undervisningen. Här kartlägger man formationer som uppkommer till följd av tjälprocesser i Kilpisjärvi. ▲

kar på global nivå. Exempelvis avsmältningen av havsisen inverkar på regnbildningen och därigenom även på snöbildningen. Vatten som avdunstar från det öppna havet kan på vissa platser falla ner som snö på marken. Därmed är snöläget under kommande vintrar i Lappland en gåta.

Paula Kankaanpää

Chef

för Havscentret vid
Finlands miljöcentral
Helsingfors

1. **Vad är det första du tänker på när du hör ordet arktisk?**

"Snö och is, vidsträckta landskap – och mitt eget jobb"

2. **Vilka nyheter behöver den arktiska forskningen i Finland?**

"Det handlar om att bilda sig en ny uppfattning om det arktiska. I Finland bedrivs det omfattande forskning om nordliga och kalla förhållanden samt om miljön, som vi inom internationellt samarbete mycket väl kan presentera som arktisk forskning. Dessutom tycker jag att Finland bör synas bättre i den övre arktiska regionen, det vill säga Ishavet, glaciärerna och tundran. Det behövs mer forskning om den övre arktiska regionen på global nivå och de finska forskarna har ett intresse och utmärkta förutsättningar för det."

3. **Du har framfört tanken om ett arktiskt informationscenter inom EU. Vad skulle man behöva ett sådant till?**

"Den arktiska regionen utvecklas snabbt, men samtidigt finns det mindre information om den än om mer tätbefolkade regioner. Tanken med ett arktiskt informationscenter inom EU är att betjäna dem som behöver information genom att snabbt och effektivt samla in arktiska kunskaper från olika institutioner i Europa för beslutsfattaress, företags och samhällets olika behov. Dessutom är uppgiften att säkerställa växelverkan mellan lokalborna och olika förvaltningsområden när det gäller informationen. Endast beslut som bygger på mångsidiga kunskaper kan trygga en hållbar utveckling för den arktiska regionen, och där har den arktiska regionen förutsättningarna för att vara en föregångare i världen."

4. **Är Finland ett arktiskt land?**

"Det finns ingen entydig definition på den arktiska regionens sydliga gräns. Finland är ett av världens kallaste och mest nordliga länder. Det som ytterligare framhäver det arktiska är att förhållandena i Lappland har tydliga drag från övre Arktis, som ett glest trädbestånd, stora mängder snö och mörka vintrar. Lappland är även samernas hembygdsområde och ett renkötselområde.

Det arktiska kan vara ett av Finlands varumärken, som kan användas för att marknadsföra många av våra specialiteter från vandringskläder till byggande och teknik. Det kan även användas för att locka hit turister som vill njuta av vår vackra natur. Så ja, Finland är naturligtvis ett arktiskt land."

5. **Vilken arktisk roll har Havscentret vid Finlands miljöcentral?**

"Havscentret undersöker Östersjön, som åtminstone delvis fryser varje år, och därför är många av undersökningarna som har gjorts i Ishavet intressanta. Vi forskar exempelvis i havsisens ekologi, skadliga alger i kalla vatten och utvecklingen av metoder för arktisk oljebekämpning. Havscentret vid Finlands miljöcentral bedriver forskning i anslutning till havsområdesplanering, som det finns ett växande behov av även i den arktiska regionen. Centret deltar i forskning om internationell politik i den arktiska regionen och tillhörande samhällsdebatt. Därtill är det finska havsforskningsfartyget Aranda ett isförstärkt fartyg som är väl utrustat för forskningsverksamhet, och som både kan användas på Östersjön på vintern och i polarområdena."

På jakt efter den arktiska formen

FOTO: KASA SIREN

Läs av QR-koden
och se en videofilm
om ämnet

*Den bindingsfria snowboarden är skapad
av snickaren Jan Leutola (till vänster) och
designern Maxim Narbrough. ►*

Arktisk formgivning

*Skapar man arktisk, nordisk eller lapp-
ländsk design här? ▼*

Februari: "Woohoo." Tystnaden bryts av glada rop och pudersnön yr. För bara en stund sedan gick kompisgänget uppför backen på fjället med snöskor. Alla hade en rygsäck och en bräda på ryggen, som på längre håll skulle kunna uppfattas som en snowboard. Brädan har emellertid inga bindningar och den har även en annorlunda form. Egentligen påminner den mer om en surfbräda, även om den är mindre till storleken. Men varför skulle någon bära en surfbräda uppför en snöig backe i fjällen?

Juni: I verkstan på designföretaget i Rovaniemi arbetar man med biokomposit. Det lätta och hållbara materialet passar utmärkt för den nya produkt som håller på att utvecklas – samma produkt som används för att surfa ner för backen med ett glädjerop.

Den bindingsfria pudersnowboarden Ilahu är ett resultat av designföretaget Treeforms egen produktutveckling. Företagets ägare, snickaren Jan Leutola och formgivaren Maxim Narbrough, har aktivt utvecklat brädan under ett par års tid i samarbete med snowboardåkare, professionella och amatörer. Den erfarenhetsbaserade produktutvecklingen började dock mycket tidigare, för Leutola och Narbrough har naturligtvis sedan de var unga tillhört den världsomspännande familjen av snowboardåkare.

Leutola och Narbrough har bott långa perioder utomlands. Vid decenniesskiftet beslutade de sig båda två för att återvända till Rovaniemi. De unga männen, som lärde känna varandra i snowboardskretsar, startade företaget tillsammans år 2011.

"Vägen som företagare har varit lång och knagglig, men nu börjar idén bära", beskriver Leutola.

Stora kunder som Finavia, som har hand om flygfälten i Finland, och Forststyrelsen, som ansva-

FOTO: KAISA SIRÉN

FOTO: KAISA SIRÉN

rar för de statliga skogarna, gör att de kan fokusera på intressanta och utmanande jobb. Dessutom utvecklar Treeform just nu två egna produkter, en kupolbyggnad i trä och en pudersnowboard.

INSTÄLLNINGEN AVGÖRANDE

Jan Leutola bodde tio år i Spanien, nära bra surfvågor. I Lappland är det mindre vågor men mycket snö, åtminstone än så länge. Det gav honom en idé: hur vore det om man kunde kombinera smidigt surfande och frihet—utan att vara fast i brädan?

Det fanns även andra motiv bakom produktutvecklingen. Offpiståkning ökar i hela världen i och med att människor söker sig till naturens lugn istället för till de befolkade backarna. Det är allt fler som jobbar och har familj som har anslutit sig till snowboardfamiljen, som har lättare att åka på en

dagsutflykt till närområdet än på en veckas semester i Nordnorge. Och de yngre snowboardåkarna har inte alltid tid eller råd att åka långt.

Inom offpiståkning är det mycket annat som är lika viktigt som själva åkningen, för det tar mycket mer tid att ta sig upp än att åka ner. Det handlar också om inställning.

”Man är värd att få känslan av att ta sig ner själv”, sammanfattar Narbrough.

Om brädan inte har några bindningar kan även en erfaren snowboardåkare få en utmaning och kan känna nybörjarglädjen i att ha lyckats.

”Vi säljer inte en produkt, utan en upplevelse som man får med produkten: natur, renhet, frihet och glädje”, säger Leutola.

Råmaterialen som används i brädan är 100 procent finska och kommer till 90 procent från förnybara naturresurser. Treeform riktar sig med sina produkter

till den internationella marknaden: till en början förutom Finland till närområdet, det vill säga Sverige, Norge och Ryssland. Vi börjar närma oss en viktig fråga; om den nya snowboarden har arktisk design.

"Nordisk design, ja, men arktisk..." , säger Leutola tveksamt.

"Arktisk design är fortfarande ett ungt begrepp. Nordlig, lappländsk och nordisk säger mer om oss än arktisk", fortsätter Narbrough.

Med lappländsk menar de inte bara finska Lappland, utan ett område som sträcker sig över nationsgränserna, på samma sätt som Sameland.

ARKTISK BETYDER HOPP

Treeform har varit med och producerat evenemanget Arctic Design Week i Rovaniemi. Leutola och Narbrough ser stor potential i den arktiska designen, men å andra sidan är arktisk som ord fortfarande avlägset. Det får en snarare att tänka på glaciärer och isbjörnar än Lapplands skogar och fjällandskap.

"Om jag skulle beskriva det arktiska med ett ord så skulle det vara extremt, extreme. Förhållandena är till stor del tuffa. Det är en överlevnadskamp att leva och röra sig i det arktiska området", säger Leutola.

"I Rovaniemi är vi bara vid porten till den arktiska regionen", tillägger Narbrough.

Ett skäl till tveksamheten är att ordet arktisk har en så stark industriell stämpel. Arktisk förknippas ofta med oljeborrning, gruvor och havsrutter. För snowboardåkare är det emellertid ren natur, årstidernas växlingar och en ordentlig vinter. Det arktiska är vidsträckt natur som ännu inte är fylld av industrier och bostäder och ett område som ännu inte oåterkalleligen har förändrats av klimatförändringarna.

Därför handlar arktisk design enligt Leutola

FOTO: KAISA SIRÉN

och Narbrough framförallt om mjuka värden, som ekologiskt och enkelhet. Framtiden ligger i exempelvis högkvalitativa bioprodukter som tillverkas av förnybara material. Leutola och Narbrough har fått veta mer om i vilken riktning branschen utvecklas inom ett projekt på Uleåborgs universitet, där de är med och utvecklar sin egen biokomposit.

För människor betyder arktisk just hopp, hävdar konsulten Tuija Seipell, som är en av stambesökarna på världens mest nordliga designvecka. Enligt Seipell är det arktiska en möjlighet att göra någonting på ett annorlunda sätt än vad man hittills har gjort på de flesta håll på jorden. Men hur länge finns möjligheten och hur är den kopplad till arktisk design?

*Snowboarden tillverkas av finskt björkfä-
ner och biokomposit. ▲*

Vem vore bättre på att berätta om möjligheterna med arktisk design än den som lanserade begreppet, designkonstnären Päivi Tahkokallio från Rovaniemi. Enligt henne finns det tre nivåer i den arktiska designen.

För det första betyder arktisk design att bidra till ett gott liv i den arktiska regionen genom design. Formgivarnas produkter måste vara så bra som möjligt, funktionellt och etiskt, oavsett om det handlar om dricksglas eller isbrytare.

På en annan nivå designar man tjänster så att de passar arktiska förhållanden. Tjänster som är skräddarsydda för storstäder passar inte i områden med långa avstånd och få invånare. Med olika sorters design kan man bidra till att de norra regionerna förblir bebodda och livskraftiga.

För det tredje har arktisk design en strategisk nivå. Enligt Tahkokallio bör inte bara formgivare dra nytta av designverktygen, utan deras kunnande bör också spridas till andra yrkesområden.

"Den nyaste och mest utmanande designtanken är på vilket sätt design kan främja företags och offentliga instansers strategiska mål", beskriver Tahkokallio.

Arctic Design Week utsåg Treeform till årets arktiska designföretag 2016. Juryn lovordade företagets ekologiska lösningar. ►

VERKTYG FÖR EUROPEISKA UNIONEN

Enligt Päivi Tahkokallio kan man dra nytta av formgivarnas kunskaper såväl inom Arktiska rådet som inom Europeiska unionen. Man har exempelvis nytta av den övergripande administreringen av designprocessen och visualiseringen i situationer där många olika synsätt, språk och kulturer samverkar. Tahkokallio tycker att arktisk design bör skrivas in i EU:s verksamhet.

"EU:s ledstjärna är fortfarande europeisk konkurrenskraft. I EU:s innovationspolitik har designens roll stärkts på bara några år. Arktisk design är en del av EU:s designpolitik, men den bör även ingå i EU:s arktiska politik."

Design kan ingå i exempelvis utvecklingen av renskötseln, turismen och den tunga industrin. Det finns ingen bransch som man bör bojkotta, enligt Tahkokallio.

"Exempelvis gruvindustrin är utmanande både ur miljösynpunkt och socialt. Med hjälp av design skulle man kunna hitta så hållbara lösningar som möjligt till gruvindustrin."

Fakulteten för konst på Lapplands universitet har en stor roll i utvecklandet av designen, och har exempelvis ett internationellt magisterprogram inom arktisk design. Tahkokallio hoppas att Rovaniemi även i fortsättningen kommer att förbli en aktiv aktör inom den arktiska designen, men att företeelsen sprider sig till hela den arktiska regionen. Hur kommer det då att gå med de stora planerna i slutändan? Man kanske ska göra som Tahkokallio föreslår och återkomma till frågan år 2030, då den arktiska designen har utvecklats i 20 år. När resan fortfarande är i sin linda är allt fortfarande möjligt.

Den globala ekonomiska omvälvningen har slagit mot sysselsättningen i Kemijärvi. Nu förädlar man nordligt virke för den asiatiska marknaden på orten. ►

Virke från världens topp

Kemijärvi i östra Lapland är en plats där man har hört sparsamt med positiva ekonominyheter under många år. Nu händer det saker där, och man märker det på vägen, som under en lång tid bara ledde till den stängda cellulosafabriken. Numera kör det lastbilar med timmer på väg mot de nyaste sågverken i Europa på vägen. Keitele-företagen har investerat i en trävaruanläggning i Kemijärvi där Keitele Lappi Timber sågar och Keitele Wood Products gör limträbalkar.

Och det är inte vilket sågverk som helst. Det är världens nordligaste träförädlingsanläggning i den storleksklassen, den är mycket modern och drar nytta av den bästa kompetensen i branschen. Lastbilar med timmer kör dit virke från en radie på 150–200

kilometer. När virket kommer till sågen mäts det, sorteras, sågas, skalas, torkas, sorteras, hyvlas och limmas. Processen pågår inom ett område på ett par kilometer och övervakas av 68 kameror. Man kanske inte tänker på sågen som ett verk som använder ny teknik, men det är precis vad den är.

”Det här är teknik som är anpassad till virket i norr. Vi måste kunna arbeta i 38 graders kyla. Det är inget problem. Vissa saker måste bara fungera”, säger den lokala chefen Pekka Tuovinen.

Söder om Polcirkeln finns det skog. Norr om Polcirkeln finns det skog. Grönska så lång ögat når. Finlands arktiska naturs särdrag är just skogen, som inte finns på samma breddgrader på samma sätt i de övriga arktiska länderna. Skogsgränsen kommer

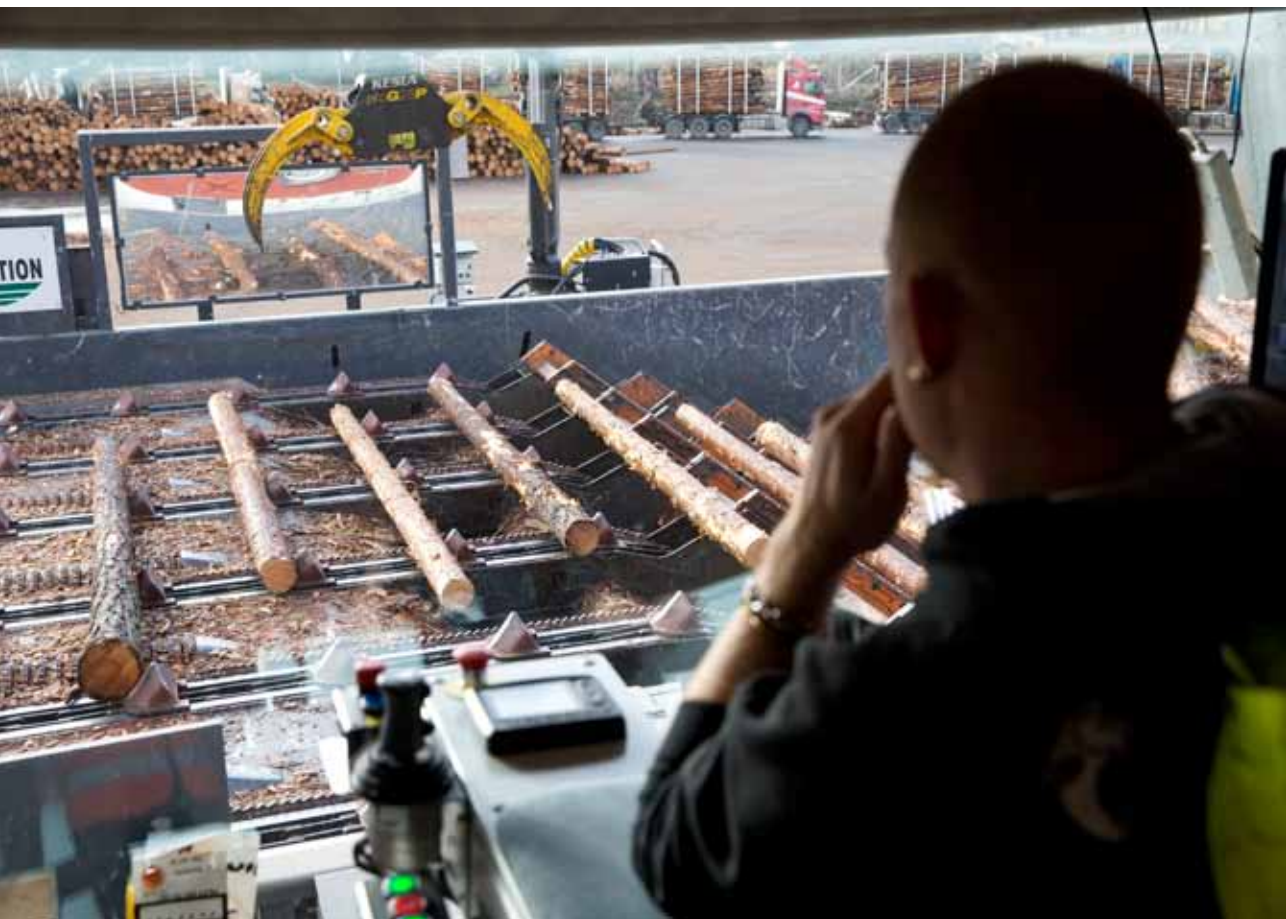

FOTO: KAISA SIRÉN

emot en ju högre upp på fjällen och ju längre upp i norr man kommer. Men när man tittar ner från kalvfjället, det vill säga de trädfria sluttningarna på fjället, ser man skogen.

Lapplands natur och landskap är så unika att en stor del av dem är skyddade. Av de nationalparker som ligger på Finlands landområde finns topp tre just i Lappland och just i de nordliga delarna. Den skyddade arealen består dock till stor del av fjäll-landskap. En stor del av de nordliga skogarna består alltså av ekonomiskog, vilket innebär att det bedrivs skogsbruk där. I alla fall de gånger då det finns en efterfrågan på virket.

Den nya sågen i Kemijärvi ger både orten knappt hundra direkta arbetstillfällen och ger indirekt två-

trehundra personer en inkomst från skogsarbete. I de här trakterna, som länge har varit hårt drabbade av arbetslöshet, är det otroliga siffror. Dessutom skapar nystartade verksamheter i området tro på framtiden. Kemijärvi har en historia som industristad, men genombrottet för den globala ekonomin tog bort såväl klädes- som elektronik- och cellulosafabrikerna. Produktionen försvann till billigare länder.

Skogarna runtomkring försvinner dock ingens och även de är en del av den globala ekonomin. Tall som vuxit upp i Lappland omvandlas i Japan till varumärket Aurorazai, vars namn är en kombination av norrsken och det japanska ordet zai, som betyder material. På det sättet säljs det lappländskt virke till japanska hem.

KLIMATET VÄRMS UPP, SKOGEN VÄXER

Uppförandet av sågen i Kemijärvi var ingen självklarhet. Stadens rykte skadades av osäkerheten efter stängningen av cellulosafabriken. Saker och ting började snabbt gå framåt när Pekka Tuovinen fick familjeföretaget Keitele Group, producent av sågvaror och träförädlingsprodukter, att intressera sig för stället år 2013. Den första timmerstocken gick genom såglinjen redan i december 2014.

”Det finns ett uppenbart behov av träförädling här. Man har sett till att skogarna i Lappland är i gott skick och de växer snabbt. De börjar befinna sig i ett skede då de bör utnyttjas”, säger Tuovinen.

Keitele Groups styrelseordförande Ilkka Kylä-vainio fortsätter: ”Lapplandsskogarnas stora utnyttjade potential inverkade på investeringsbeslutet.”

Enligt Finlands arktiska strategi avverkas det årligen drygt fyra miljoner kubikmeter virke i Lapplands skogar, främst för industriellt bruk, vilket motsvarar knappt 40 procent av skogarnas årliga tillväxt. Kemijärvi såg, som årligen använder cirka 700 000 kubikmeter virke, ingår ännu inte i den statistiken. I Lappland har andelen unga, välväxande skogar ökat och skogarnas årliga tillväxt ökar. Uppvärmningen av klimatet ger Lappland 20 extra termiska dagar, det vill säga växt dagar. Enligt en undersökning som publicerades av Naturresursinstitutet i december 2015 främjar uppvärmningen av klimatet en höjning av skogsgränsen i Lappland och ökar barrträdens volymtillväxt betydligt.

En elektrifierad järnväg är på väg till Kemijärvi och en ny lastningsterminal håller i skrivande stund på att byggas bredvid sågen. Det är en inramning som även skulle vara lämplig för en större verksamhet. Man planerar att uppföra en bioproduktanläggning på tomten bredvid, som skulle använda lokalt virke som råvara. De cellulosa- och pappersfabriker som finns kvar i Lappland ligger i Kemi vid

I Lappland växer träden långsamt, men virket blir samtidigt hållbart. Uppvärmningen av klimatet påskyndar tillväxten. ►

Bottenvikskusten, men från östra Lappland är det hundratals kilometer hit.

Det nordliga är ett trumfkort även i marknadsföringen av virke. Virket från norr växer långsamt och är hållbart, men kort. Det passar inte till allt, men till just japanskt byggande passar det bra.

”Enbart i Kemijärvi skulle man inte kunna göra det här paketet, men det passar bra in i Keiteles befintliga verksamhet som helhet”, säger Kylä-vainio.

När det kommer besökare till Kemijärvi ger turismen i Lappland en möjlighet att skilja sig från mängden.

”Det här är världens nordligaste stora sågverk. Det ger en bild av det är virke från världens topp, bokstavligen från världens tak.”

LANDSKAPET ETT KÄNSLIGT ÄMNE

Skogsbruket ger arbete och inkomst, men det lämnar spår efter sig som all industriell verksamhet. I Finlands arktiska strategi talas det mycket om tillväxt och om respekt för den konkurrenskraftiga arktiska miljön. I Lappland stöter man oftast på dessa frågor inom just markanvändning. En sorts spjutspets i det arktiska miljöskyddet är Lapplands skyddade områden. Det finns många av dem, men hur många är en fråga man inte hittar svaret på meddetsamma. Forststyrelsen, som ansvarar för de statliga markerna, måste gå till sitt register för att kontrollera situationen den aktuella dagen, för det finns många olika klassificeringar och det finns många ärenden som har med skydd att göra som är under beredning och beslutsfattande. Gårdagens statistik gäller inte nödvändigtvis idag.

Man måste skilja mellan skyddsområden som redan är beslutade genom lagstiftning – som också de är många – och områden som ingår i olika skyddsprogram, varav huvudparten redan befinner

sig i slutskedet av lagberedningen inför att bli officiella skyddsområden.

I Lappland finns det också många lagstadgade vildmarksområden, som inte är naturparker eller nationalparker men som betraktas som nästan i naturtillstånd. Naturnäringar kan bedrivas i de områdena. När man tittar på kartan är största delen av Övre Lappland, det vill säga samernas hembygdsområde, skyddade enligt lag på olika nivåer, och huvudparten av området består av fjäll. Endast på sydöstra sidan av Enare träsk finns det ett större skogsbruksområde. I mellersta och södra Lappland är huvudparten av skogarna privat mark eller skogsbruksmarker som ägs av staten, men även i dem finns det marker som ingår i skyddsområden och skyddsprogram.

I slutet av 2015 täcker skyddsområdena och skyddsprogrammet cirka 30 000 kvadratkilometer, medan Lapplands hela yta uppgår till cirka 100 000 kvadratkilometer. Natura-områdena i Lappland är alla nationalparker, naturparker, vildmarksområden, myrskyddsområden och lundskyddsområden och nästan alla områden som ingår i naturskyddsprogrammet.

I Lappland är därmed en stor del av ytan skyddad, men en stor del av skogarna brukas också. Alltså något för alla och allt är bra? Inte riktigt, säger Seija Tuulentie, seniorforskare vid Naturresursinstitutet, som driver ett forskningsprojekt med namnet Yhteiskunnallisesti kestävä luonnonvarojen käyttö (Samhälleligt hållbar användning av naturresurser).

I forskningen som Naturresursinstitutet bedrivit

FOTO: TEA KARVINEN

FOTO: TEA KARVINEN

har man med hjälp av en omfattande enkät utrett olika parter och aktörers uppfattningar om hur vanligt det är med miljökonflikter och anledningarna till dessa. Konflikter i anslutning till användning av skog har varit betydligt vanligare, och först efter dem kommer frågor som rör vindkraft och gruvor.

”Kalhyggen har varit den mest brännande frågan”, säger Tuulentie.

Kalhyggen är framförallt störande för renskötseln och turismen. Gamla skogar är bättre renbeten än kalhyggen och avverkade ekonomiskogar främjar inte turismen: skoterleder, hundspanssleder och hela landskapet drabbas. Å andra sidan finns det exempel från Enare och Muonio under senare tid på hur konflikter om användningen av skogar mellan olika parter har kunnat lösas.

Ofta handlar det just om användningen av hela landskapet. Exempelvis diskussionen om byggande av vindkraftverk på fjällsluttningar som syns på långt håll i ett landskap som i övrigt är i naturtillstånd är kopplad till detta.

Ett orört och intakt landskap värderas allt högre. ▲

”Vi kommer till frågan om vilken sorts landskap turisterna vill ha. På vintern kan det fungera med ett mer deformerat landskap, men på sommaren kan kalhygge vara ett problem. Det finns undersökningar som visar att turisterna även är beredda att betala för landskapet, men i Finland gör man inte det”, säger Tuulentie.

Enligt Tuulentie har man inte märkt av någon konflikt mellan skogsbruket och gruvdriften. Det finns fortfarande vissa problem mellan rennäringen och skogsbruket. Konflikterna mellan turismen och markanvändningen har ökat. Även om det oftast är skogsbruket som ligger bakom dem har frågor som rör gruvor blivit mer framträdande under det här decenniet. Gruvornas inverkan på miljön och landskapet har gett upphov till oro.

”Turism är en mycket imagekänslig bransch”, säger Tuulentie.

Läs av QR-koden
och se en videofilm
om ämnet

Arktisk turism

Norska Thomas Nilsen bor i Kirkenes, en liten gränsstad vid Ishavets kust. Under vårvintern packar han sin bil full med skidutrustning och beger sig söderut med familjen. 370 kilometer, 5 timmar och 1 bensinstationslunch senare svänger bilen in på hotellparkeringen i Levi i Kittilä kommun.

”Vi har tillbringat vintersemestern i Levi tolv gånger i rad, och jag ser ingen anledning till varför vi inte skulle fortsätta med det”, säger Nilsen.

Levi har vuxit mycket sedan familjen Nilsen semestrade där första gången. Att staden växt har inte haft någon särskild betydelse för familjen, med undantag av stolliften som precis har byggts i de södra backarna, som lovordats stort. Valet av semes-

termål har påverkats av tre andra faktorer.

För det första måste resmålet vara familjevänligt. Familjen Nilsen har tre barn och har alltid med sig en annan familj som de är vänner med som också har barn. Det andra kriteriet är de bästa backarna på rimligt köravstånd hemifrån. Om familjen Nilsen bodde längre söderut skulle det även finnas fantastiska backar i Sverige och Norge. Den tredje faktorn är att all nödvändig service finns på ett och samma ställe, som restauranger, butiker och olika övernattningsmöjligheter.

”De första åren hyrde vi en lägenhet, men numera bor vi på hotell. I priset ingår frukost och middag, så att man inte behöver tänka på matlagning och disk efter en lång dag i backen.”

FOTO: KAISA SIREN

Thomas Nilsen har följt turismbranschen under en längre tid, förutom som konsument även som chefredaktör för en nättidning i Barentsregionen. Han tycker att turismbranschen i Norge och Finland kunde lära mycket av varandra.

”I Norge finns det bra skidcenter längre söderut, men i Tromsö och Finnmark verkar det inte finnas pengar för stora investeringar. Vi kan ta efter Lappland i att man inte behöver bygga stort med en gång, utan kan ta ett steg i taget.”

Nilsen tycker även att finländarna kan lära sig av sina nordiska grannar.

”Upptäcktsresor! Allt fler européer, asiater och amerikaner vill åka på egna arktiska upptäcktsresor. De vill inte känna att de står i kö, som vid skoter- el-

Man åker även till Levi norrifrån. Familjen Nilsen från Kirkenes i Norge uppskattar skidcentrets backar och mångsidiga service. ▲

ler hundspannssafari med femtio andra personer.”

Nilsen tycker att turismbranschen i Lappland ska satsa på skräddarsydda tjänster för små grupper. Han tror att en del av turisterna är beredda att betala mycket för att få åka på en enskild upptäcktsresa i den arktiska naturen. Exempelvis övernattning i vildmarken är vardag, avkoppling eller lite besvärligt för lokalborna, men för många turister är det en unik upplevelse.

FOTO: KAISA SIRÉN

KVALITET FRAMFÖR KVANTITET

Rauno Posio, som har varit turistföretagare i Lappland i över 20 år, är av samma åsikt. Om han ska sammanfatta sina viktigaste lärdomar med två ord, är det kvalitet och samarbete.

”Kvalitet framför kvantitet. Vi behöver inte locka massorna, utan människor som uppskattar sådant som är viktigt även för oss.”

Sådana saker är enligt Posio framförallt den rena naturen och det den ger. Med samarbete menar Posio såväl samarbetet mellan företagen som mellan stater, kommuner och forskningsinstitut och utbildningsinstitutioner. Samarbete är viktigt i Lappland, där företagen är relativt små, liksom aktörerna.

Som rutinerad aktör inom turismbranschen har han dragit lärdomar av det praktiska arbetet. Han har ingen utbildning inom turism, utan har hamnat i branschen ”så mycket av en slump som det kan

vara”. När han var ung drömde Rauno Posio om att bli dansare och koreograf och började studera till idrottsinstruktör på Lapplands idrottsinstitut. Där gick han en kurs i idrott och turism, och fick då bekanta sig med Lapplandssafari och började arbeta som safariguide vid sidan om studierna.

Ett möte fick honom att ändra riktning på sina karriärdömmar. Posio var privat guide åt en man på över 80 år som han tog runt på olika turistmål. Sista dagen ringde de från hotellreceptionen. Mannen ville träffa sin unga guide. När Posio kom till hotellobbyn gav den gamle mannen honom en skärmmössa, handskar och en bok med en artikel om Alzheimers sjukdom i. Mannen tackade honom för en fantastisk upplevelse och berättade att det här var hans sista resa.

”1 maj 1992 befann jag mig i en situation där jag var skuldsatt upp över öronen och egenföretagare.”

I Finland kan man bara se isbjörnar på djurparken i Ranua. De är kommunens största turistattraktion. ◀

Även Thomas Nilsen tror att den arktiska turismen klarar sig på kvalitet, inte kvantitet. ▲

Bottenvikens is utanför Kemi har blivit en turistattraktion. Isbrytaren Sampo gör en egen simbassäng åt kunderna. ►

HÅLLBAR UTVECKLING

Rauno Posios intresse övergick så småningom från att utveckla det egna företaget till att utveckla hela regionen. Numera är han vice ordförande för Lapplands handelskammars styrelse och medlem i Arktiska ekonomiska rådet (Arctic Economic Council, AEC), som har som mål att främja ekonomisk tillväxt och miljöskydd samt stärka den sociala hållbarheten.

Intresset för regionens utveckling ledde också till ett karriärskifte. 2014 sålde Posio sin andel i Lapplands safari och hösten 2015 blev han projektledare för projektet Visit Arctic Europe. Målet med det EU-finansierade projektet är att utveckla norra Skandinavien till ett högklassigt och internationellt konkurrenskraftigt turistområde.

Lapplands turism har utvecklats inom ramen för många projekt, men de har ofta varit små och man har aldrig tidigare marknadsfört det arktiska Europa som ett område. Gemensam marknadsföring är enligt Posio något naturligt, för norra Finland, Sverige och Norge har mycket gemensamt. I samtliga länder finns det många små företag inom turismbranschen, som har begränsade resurser. Gemensamma attraktionsfaktorer är norrskenet, den rena naturen och närproducerad mat. Norra Skandinavien är också samernas hembygdsområde. Ur turismsynpunkt har varje land dessutom sina styrkor.

"Norge har Ishavet och fjordarna, Sverige har den vidsträckta vildmarken och Finland har den mest utvecklade servicekulturen och så naturligtvis jultomten", sammanfattar Posio.

FOTO: VELI KOURI

POSITIV LIVSKRAFT

Visit Arctic Europe-projektet har tre centrala mål: nätverksbyggande, ökad tillgänglighet och marknadsföring. Genom nätverksbyggande lär man av varandra och utvecklar gemensamma resmål. Tillgängligheten försöker man att förbättra både genom att få turister att komma norrut och att röra sig i området, vilket numera ofta är dyrt på grund av de begränsade förbindelserna.

Turismen i Lappland drar årligen in cirka 630 miljoner euro och sysselsätter cirka 5 000 personer året

om. Dessutom jobbar det tusentals säsongsarbetare inom turismbranschen. Laplandsturismens särdrag är att den är så internationell. Exempelvis står utländska turister för cirka 40 procent av övernattningarna.

"Turismen är en viktig bransch i Lapland, för det sysselsätter befolkningen även utanför de regionala och kommunala centren, bidrar till att upprätthålla trafikförbindelserna och tillgängligheten samt ger positiv livskraft till landsbygden", konstateras det i Lapplands turismstrategi (2015).

Turismen påverkar sin miljö genom bland annat

användningen av naturen och naturresurserna samt utsläppen. I turismstrategin betonas också betydelsen av hållbar utveckling och en ansvarsfull turism i de arktiska regionerna, i synnerhet med tanke på miljöns sårbarhet. Även Rauno Posio vill utveckla turismen så att den gör det möjligt för lokalbefolkningen att leva ett gott liv i den arktiska regionen. Målet är detsamma som Päivi Tahkokallio strävar efter med hjälp av design.

"Allt måste ske enligt principerna för en hållbar utveckling", betonar Posio.

Tero Vauraste

VD

Arctia Oy

Helsingfors

1. Vad är det första du tänker på när du hör ordet arktisk?

"Kyla, is, Lappland och finsk kompetens."

2. Du är med i Arktiska ekonomiska rådet (Arctic Economic Council, AEC). Vilket är det ekonomiska rådets viktigaste mål och vad gör man för att uppnå det?

"Det mest centrala målet är att främja förutsättningarna för en hållbar näringsverksamhet i den arktiska regionen, vilket man gör kring fem huvudsakliga teman. Av dem är det första att riva handelshindren och skapa starka kommersiella förbindelser mellan de arktiska länderna. Det andra temat är att utveckla infrastrukturen med utgångspunkt i public-private partnership-lösningar, för på det vidsträckta men glesbefolkade området kan man inte bygga nödvändig infrastruktur med enbart skattemedel.

Det tredje temat är ett stabilt och högklassigt regelverk. Det ska vara så förutsägbart som möjligt och se likadant ut i hela den arktiska regionen, så att företagen har lika möjligheter. Det fjärde är samarbete mellan universitet, forskningsinstitutioner och näringslivet. Hittills har dialogen mellan dessa parter varit sparsam. Det femte temat är stöd till små och medelstora företag vilket bidrar till att utveckla ursprungsfolkens och andra lokala företagens verksamhet."

3. Vad betyder den arktiska regionen för Finlands ekonomi?

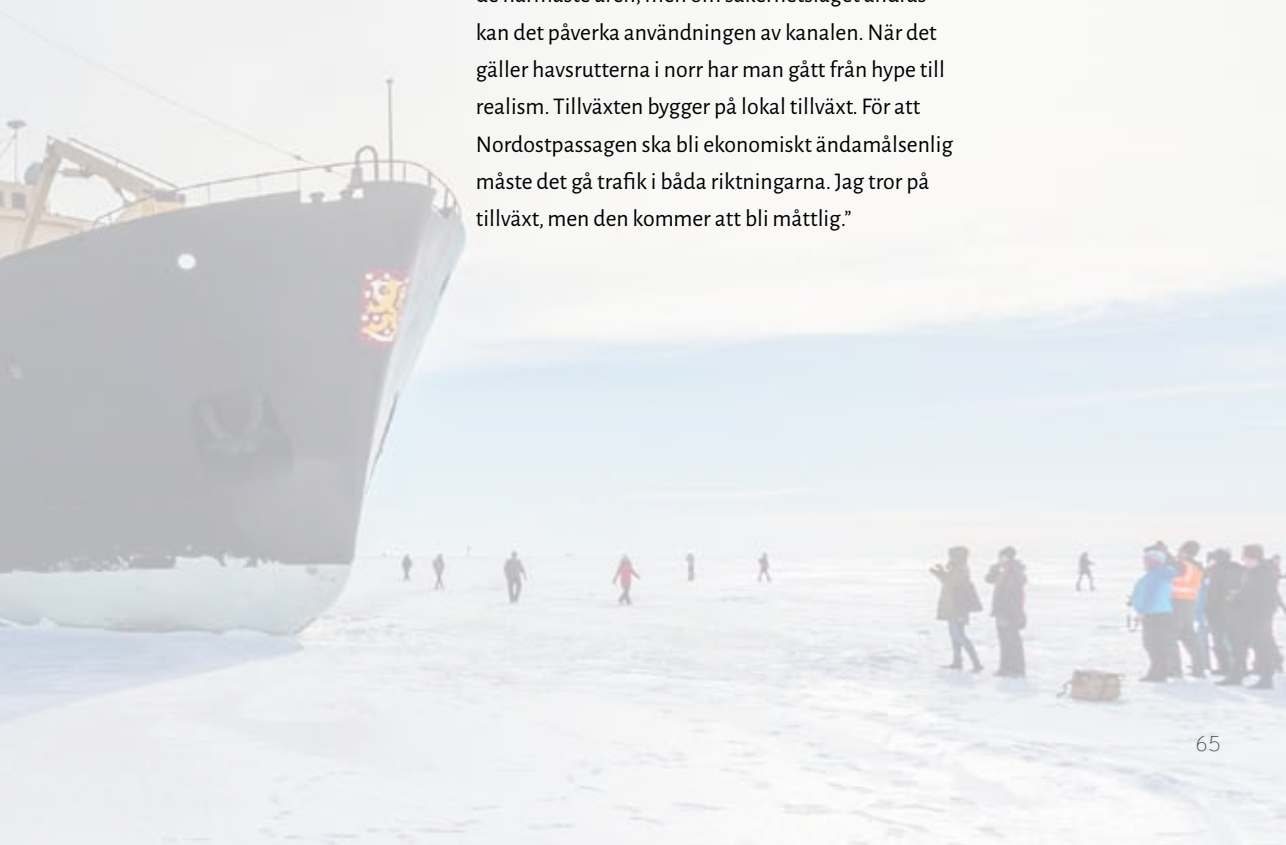
"Den har en betydande tillväxtpotential. Vi glömmer ofta att nästan alla finska lösningar är arktiska. Exempelvis det finska kunnandet på turismområdet är en bra exportprodukt. Den handbok som sammanställs av Arctic Business Forum, som arrangeras i Finland varje år, visar vilka möjligheter i miljardklassen det finns i regionen."

4. **Sextio procent av världens isbrytare är konstruerade i Finland. Vilken roll kommer Finlands arktiska sjöfartsindustri att ha i framtiden?**

”Vi är världsmästare och ska vara det även i fortsättningen. Isbrytarna är spjutspetsen i vår arktiska sjöfartsindustri, men det arktiska är en möjlighet i hela Finlands havskluster. Vi har tillverkare av utrustning i världsklass när det gäller exempelvis teknik för användning av biobränslen.”

5. **Kommer havsrutten i norr att bli ett alternativ till Suezkanalen?**

”Det finns inget enkelt svar på en så stor fråga. Det centrala är utvecklingen av världshandeln samt det geopolitiska och lokala läget. Det instabila geopolitiska läget bromsar in utvecklingen för världshandeln redan nu. Suezkanalen ser åtminstone inte ut att drabbas av kapacitetsproblem under de närmaste åren, men om säkerhetsläget ändras kan det påverka användningen av kanalen. När det gäller havsrutterna i norr har man gått från hype till realism. Tillväxten bygger på lokal tillväxt. För att Nordostpassagen ska bli ekonomiskt ändamålsenlig måste det gå trafik i båda riktningarna. Jag tror på tillväxt, men den kommer att bli måttlig.”

För den kära hembygden

FOTO: KASIA SIREN

Lokala röster

Först med buss från Sodankylä till Rovaniemi och därifrån till Helsingfors med nattåget. 16-åriga Riikka Karppinen var hemskt nervös. Inte enbart för att hon var på väg för att träffa miljöministern och ministeriets kanslichef, utan även för att hon inte var helt säker på hur man hittade till riksdagshuset från tågstationen. Karppinen tvekade emellertid inte för en sekund på att den fråga hon drev – att försvara Viiankiaava myrskyddsområde mot byggandet av en gruva – skulle vara värd

På vintern täcks spångerna av snö, men med skogsskidor tar man sig enkelt vart man vill. ▼

FOTO: KAISA SIRÉN

allt det här.

”Det har alltid varit min drivkraft, att jag är helt säker på min sak. Jag vet vad jag talar om även om det är nervöst att framträda inför folk”, säger Karppinen.

Vi träffar nu 21-åriga Karppinen på Rovaniemi flygplats. Karppinen, som är ledamot av kommunfullmäktige i Sodankylä, har börjat studera på Helsingfors universitet och minst en gång i månaden reser hon från huvudstaden till Sodankylä för att delta på kommunfullmäktiges möten. Flygplatsen är en passande plats för mötet, för ända sedan tonåren har Karppinen rest mycket, även ensam. Hon var även ensam när hon låg i bädden på nattåget och var nervös över de viktiga mötena i Helsingfors kommande dag.

Viiankiaapa är en vacker strängmyr och ett Natura-skyddsområde bredvid byn Kersilö i Sodankylä.

”Jag och min storebror var de enda barnen i Kersilö, och vi fiskade och plockade bär i Viiankiaava.”

Karppinen var 11 år när man började tala i byn om att det genomförs malmundersökningar på myren. Hon var då en skolelev som blev orolig men som fortfarande inte kunde föreställa sig att en gruva faktiskt var på kommande. Först några år senare blev även byborna medvetna om omfattningen av malmreserverna i området. Det brittiska gruvbolaget Anglo American ville upphäva skyddet av området

FOTO: KAISA SIRÉN

och inrätta en koppar- och nickelgruva där.

”Jag insåg att om ingen gör någonting kommer gruvan att vara ett faktum.”

Karpinen mindes att Hannele Pokka som Lapplands landshövding hade invigt Viiankiaavas vandrings- och spångnätverk. Nu var Pokka miljöministeriets kanslichef. Så den unga Sodankyläbon tog kontakt med Pokka och miljöminister Paula Lehtomäki. De bjöd in henne till Helsingfors, lyssnade och tog henne på allvar. Därefter började Karpinen bomba redaktioner med meddelanden om situationen i Viiankiaava. Den första som plockade upp ämnet var tidningen Lapin Kansa.

”Det ledde till en snöbollseffekt. Många instanser tog överraskande kontakt och bad mig komma och prata.”

Riikka Karppinen, som är uppväxt i byn Kersilä, är beredd att ta strid för sin hembygd. ▲

Europas största veckotidning Der Spiegel skrev en omfattande artikel om Karppinen. Även en dokumentär över henne började spelas in, som har filmats i många år.

TRADITION AV "PÄLSMÖSSEDELEGATIONER" – LANTISAR SOM UPPVAKTAR MAKTHAVARE

Man har även tidigare rest från Lappland söderut för att tala om för makthavare vad man anser om beslut som rör det egna området. Det mesta kända fallet av detta var när årtiondenas frustration brast.

Karppinen sitter ofta vid lägerelden i Viiankiaava. Det är tillåtet att göra uppeeld i vindskyddet vid naturstigen. ►

Det går en snöskoterled genom myren, som leder från Sodankylä till Enare. ▼

FOTO: KAISA SIREN

Efter Lapplandskriget fördämdes Kemi älv, vilket fick laxfisket att upphöra och tog ifrån många deras försörjning. Ingen ersättning betalades ut på årtionden. År 1979 begav sig en grupp på över 40 män som var trötta på att vänta söderut för att belägra justitieministeriet. Ganska många av dem hade pälsmössa på huvudet, vilket gav upphov till det finska uttrycket "karvalakkilähetystö" (päls-mössedelegation). Efter långa förhandlingar fick några av invånarna vid Kemi älv äntligen ersättning utbetald. Några fisktrappor eller någon lax finns det däremot fortfarande inte i Kemi älv.

Man har även senare begett sig söderut för att demonstrera, för att exempelvis motsätta sig byggandet av floden Ounasjoki eller för att man vill bevara nattågförbindelsen till Kemijärvi. Man har fått uppmärksamhet i media och kunnat föra vidare sina åsikter.

När Riikka Karppinen fyllde 18 hölls det kommunalval i Finland. Karppinen tänkte först att hon inte skulle ge sig in i partipolitiken, så att hon lättare skulle kunna försvara Viiankiaavas intressen. När hon undersökte partiprogrammen upptäckte hon dock att ett parti – de gröna – drev samma frågor som var viktiga för henne.

När Karppinen beslutade sig för att kandidera i kommunalvalet var hon egentligen ingen gröngöling i politiken. Hennes pappa var ledamot av kommunfullmäktige för Vänsterförbundet, och även hennes farfar hade varit aktiv inom kommunpolitiken. Karppinen hade själv bland annat varit ordförande för ungdomsfullmäktige och aktiv inom elevkårsverksamheten. Att kandidera i kommunalvalet var nervöst, för situationen för Viiankiaava personifierades av just henne. Om hon inte fick röster skulle motståndet mot gruvan kunna avfärdas som till en liten grupps uppstudsighet. Rädslan visade sig vara obefogad. Karppinen kom

FOTO: KAISA SIREN

på en tredjeplats när det gällde antalet röster i hela Sodankylä, och hon blev den första gröna ledamoten i kommunfullmäktige.

”Det är lärorikt att arbeta i kommunfullmäktige. Man måste ta ställning till många olika slags frågor. Samtidigt upptäcker man vilka vägar man ska ta för att påverka, och arbetet ger ansvar på ett positivt sätt. Man kan inte bara vara kritisk utan måste fundera ut lösningar.”

På kaféet på flygplatsen sitter det en ung kvinna från de gröna som pratar passionerat om naturskydd och bor i Helsingfors. Hon är även en lapplänning som gjort lumpen, och som fiskar och jagar. Det senare är till nytta när hon motsätter sig gruvbygget.

”Jag får kanske människor att lyssna som inte skulle göra det annars.”

Sådana människor som skrattar och säger att

det finns tillräckligt mycket myr här. Det skadar inte heller att Karppinen är bra på att lyssna och anpassa sig. Hon har pratat med både anhängare av gruvan och representanter från gruvbolaget.

”När man verkar i den partipolitiska marginalen i sitt område måste man ha bra relationer med de andra.”

Karppinen är inte emot alla gruvor. Hennes egen pappa arbetar i Pahtavaara guldgruva. Det är sant att Viiankiaapa är hennes kära hembygd. Men det handlar om större frågor än så. Vilken betydelse har Natura-skyddet om det rivs upp bara för att man hittar malm eller andra naturresurser i området? Det är en fråga som Karppinen är beredd att ställa om och om igen.

UTVÄRDERING AV DE SOCIALA EFFEKTERNA

Gruvprojekt är individuella bland annat när det gäller placering, vilka malmer som bryts och hur det görs, påminns vi om i guideboken *Hyvä kaivos pohjoisessa* (En bra gruva i norr, 2013). Den gjordes inom ramen för projektet "Kaivokset, maankäyttö ja paikallisyhteisöt" (Gruvor, markanvändning och lokala samhällen) som Lapplands universitet, Uleåborgs universitet och Skogsforskningsinstitutet deltog i. Enligt undersökningen inverkar lokala samhällens tillgång till information och att de blir hörda på hur lokalborna förhåller sig till gruvdriften.

"Människor har i stor utsträckning en positiv eller åtminstone accepterande inställning om de upplever att de får uttrycka sina åsikter om gruvan öppet, att de får tillräcklig information om gruvdriften, att gruvbolaget som är verksamt i området är tillförlitligt och att det exempelvis har varit lätt att delta i processen med att utvärdera de sociala konsekvenserna" står det i guideboken.

Kommunernas och lokalsamhällenas positiva förväntningar handlar ofta om förväntningar på den regionala ekonomin och en ökad sysselsättning. Det globala ekonomiska läget kan emellertid göra gruvdriften olönsam på ett ögonblick, vilket man har erfarit i exempelvis Pajala, på gränsen mellan Finland och Sverige. Där gick gruvbolaget Northland i konkurs bara ett par år efter att produktionen i gruvan i Kaunisvaara sattes igång. Den ökända gruvan Talvivaara var å sin sida ett konkret exempel på vilka miljöproblem en gruva kan orsaka i närområdet.

Planeringen av Sokli fosfatgruva i Savukoski har redan pågått i tiotals år. Bland annat Kemi-Sompio renbeteslag och folkrörelsen Sokli erämaana (Bevara Sokli som vildmark) har kraftfull motsatt sig projektet. Enligt renbeteslaget skulle gruvan förstöra betesmarker av central betydelse för renarna och renarnas betescirkulation skulle brytas. Just nu

FOTO: KAISA SIRÉN

ligger Sokliprojektet på is men har inte glömts bort.

Även gruvprocessen i Viiankiaava har varit lång och slingrig. Riikka Karppinen har lagt ner oändligt mycket tid och energi på det. Enligt henne är det jobbigaste av allt att situationen fortfarande är osäker. Det är inte lätt när man har världens fjärde största gruvjätte emot sig.

"Det är som ett slags katt-och-råtta-lek. Vi vet inte vilket som är det internationella bolagets nästa drag. Det kan alltid komma överraskningar, och naturligtvis finns det också en rädsla för vad som händer om vi trots allt förlorar den här striden."

Även om så sker ångrar inte Karppinen för ett

ögonblick den kamp mot gruvan som har varit i nästan halva hennes liv. Det är svårt att beskriva hur hemskt det skulle kännas om man hade varit tvungen att följa utvecklingen av gruvplanerna från sidan och inte hade försvarat sina egna värderingar.

Vad studerar då en ung ledamot i kommunfullmäktige och medborgaraktivist på Helsingfors universitet, säkert något som har med politik att göra?

”Jag studerar finska. Jag har tyckt mycket om att läsa och skriva ända sedan jag var liten. Jag har dock funderat på att läsa något med politik som biämne.”

Att bo i södra Finland har enligt Karppinen inte gjort de nordliga frågorna avlägsna. Tvärtom.

Hur kommer det då att gå med Viiankiaava myrskyddsområde till slut? Lokalborna följer noggrant varje steg som gruvbolaget tar. ▲

”Rikedomerna är ibland svår att se om man betraktar dem på för nära håll.”

Karppinen fortsätter sin resa från flygplatsen med buss till Sodankylä, där hon deltar i kommunfullmäktiges möte. Hon tänker förstås också hinna med en utflykt bland höstens färgprakt där så mycket tog sin början: för att vandra och sitta vid lägerelden i Viankiaava.

Gnisslande räls till ishavet

Ett tåg fullt av containrar susar igenom fjällandskapet och stannar i Kirkenes hamn vid Ishavets kust – den plats där fartyg som färdats genom Nordostpassagen från Asien lossar och lastar sitt fraktgods.

Det är den här visionen som Timo Lohi, utvecklingschef vid Norra Lapplands samkommun har arbetat för under en lång tid. Men något fattas fortfarande: den nya järnvägen på drygt 500 kilometer, det vill säga sträckan mellan Rovaniemi och Kirkenes, och även allt det som enligt beräkningarna tydligt skulle göra förbindelsen till Ishavet lönsam.

Det är den klassiska frågan om hönan och ägget. Vilket ska komma först: det påvisade aktuella trafikbehovet eller tilliten till att man nu bygger framtiden och dess möjligheter?

Än så länge stannar tåget i Kirkenes endast i reklamvideofilmerna, och situationen kommer inte att förändras inom en snar framtid. I den arktiska visionen erbjuder den nordliga rutten en ny global farled mellan Europa och Asien. Det finns starka grunder för den visionen. Genom att använda den nordliga rutten förkortas resan mellan de viktigaste hamnarna i världsdelarna med cirka en tredjedel både till avstånd och restid. Uppvärmningen av klimatet förändrar isförhållandena så att det blir lättare med kommersiell trafik.

En järnväg från Finland till Ishavet, en tunnel från Helsingfors till Tallinn, en järnväg genom de baltiska länderna till Centraleuropa: i den här visionen skulle stationen i Sodankylä vara en mellanetapp vid den nya europeiska trafikleden. Dessa visioner har kastats

fram av ansedda veteranpolitiker, ministrar och ambassadörer, och det har skrivits rapporter om dem. Men de har inte alls kommit så långt att de skulle leda till ett tydligt investeringsbeslut.

På de nordliga vattnen har det fortsatt att vara tämligen tyst, och det återspeglas även i Timo Lohis arbetsrum i Sodankylä. Kommer han en dag att få stiga på tåget på stationen i Sodankylä?

”Man måste tro på det”, säger Lohi.

Ett viktigt marknadsområde för sågen som öppnats i Kemijärvi är Japan. Nu transporteras limbalkarna från Kemijärvi först till Kotka på sydkusten och därifrån med fartyg i containrar till Japan via Suezkanalen och förbi Indiens sydspets. Resan tar cirka sju veckor.

”Varorna ger ingen lönsamhet när de ligger i containrarna. Om transporttiden halveras syns det i form av minskade kostnader för kunderna och för oss”, säger Ilkka Kylävaio, Keitele Groups styrelseordförande.

Vad händer om den nordliga havsrutten, det vill säga Nordostpassagen, verkligen öppnas för trafik fullt ut?

”Självklart har vi ett intresse i det. Då behövs det en fungerande logistisk lösning, antingen i Norge eller Ryssland”, svarar Kylävaio.

BLICK MOT HORISONTEN

Förutom Lohi har det även funnits andra som lobbar för en järnväg. I debatten i Finland har det funnits fyra alternativ på förbindelse med Ishavet. Ett av al-

FOTO: HEIKKI KETOLA

ternativen är att fortsätta järnvägen från Salla i östra Lappland och vidare över gränsen österut och ansluta den till Murmanskbanan. Det är ett relativt billigt alternativ, för behovet av att bygga ny järnväg är mycket mindre än i de övriga alternativen, men det är helt avhängigt av ett intresse från Rysslands sida för att det ska kunna genomföras. En annan möjlighet är att bygga en järnväg från Rovaniemi eller Kemijärvi direkt norrut, via Sodankylä och Ivalo till Kirkenes. Den tredje linjen skulle gå från Kolari i västra Lappland längs Finska armen till Skibotn i Norge och i den fjärde skulle man utnyttja Malmbanan genom norra Sverige. Varje alternativ har sina egna förespråkare, men alla har en seglivad tillvaro enbart på papper.

För att de globala, europeiska och finska visionerna någonsin ska kunna bli verklighet måste man först planera järnvägen. Man bör välja något av de möjliga alternativen och rita upp det på kartor. Då skulle man inte tänka på trafiken i Nordostpassagen, utan på renskötseln och landskapet, byarna som helhet och hundspannslederna. I Lappland håller man

redan på att dra upp linjer i landskapsplanerna för den händelse att en järnväg som går via Sodankylä blir verklighet någon gång i framtiden. Det skulle medföra stora förändringar för de byar som skulle ligga invid järnvägslinjen.

Diskussionerna om järnvägsförbindelserna är starkt kopplade både till den arktiska boomen och gruvboomen, som båda har rört sig i takt med konjunkturerna, världsmarknadspiserna och den övriga verkligheten.

”Det har varit svårt att sammanjämka långsiktig lobbyverksamhet och kortsiktiga mål”, säger Lohi.

På lång sikt kommer det att gå globala trafikleder genom den arktiska regionen. På kort sikt talar man om pengar och investeringsbeslut. Järnvägen började man först tala om på allvar 2008, när nickel- och koppargruvan i Kevitsa etablerades och transporterna ökade. En järnväg till Ishavet togs in i program och strategier och det beviljades projektpengar för att utreda frågan. Lohi fann sig talande om järnvägen i såväl Bryssel som i Korea, Kina och Japan. Även

FOTO: KAISA SIRÉN

broschyrerna översattes till Asiens största språk. Störst genklang fann man i Japan, vars ambassadör ofta hade setts som besökare i Lappland.

Man förbereder sig överallt för att Nordostpassagen ska öppnas på riktigt, i synnerhet i länderna i Asien, trots att trafikmängderna troligtvis kommer att hålla sig på en tämligen låg nivå under en lång tid. Volymerna inom den globala trafiken är emellertid så enorma att även en liten förändring kan vara betydelsefull för många länder och aktörer.

Trafiken på den nordliga havsrutten har hittills dominerats av intern rysk trafik från Sibiriens åmynningar, energifält och industrianläggningar. Även om uppvärmningen av klimatet har minskat den fleråriga isen och öppnat Nordostpassagen infaller den verkliga trafikeringssäsongen endast under en del av året. Vintern norr om Sibirien är fortfarande mörk, kall, stormig och isig. Ryssland kräver ett bra pris för isbrytarkonvojer då de vet att kärnenergidrivna isbrytare är ett oslagbart redskap på de vattnen. En direktförbindelse via Nordpolen är fortfarande

bara streck på ett papper inför framtiden.

I norr är man väl medveten om paradoxen med klimatförändringarna. Uppvärmningens konsekvenser för den arktiska miljön är stora och allvarliga. Samtidigt öppnar de regionen för ett växande ekonomiskt utnyttjande.

Både Riikka Karppinen och Timo Lohi är beredda att kavla upp ärmarna för sin hembygd. Även om de två Sodankyläborna har olika mål hoppas båda att deras hembygd förblir livskraftig.

Timo Lohi tror att järnvägen till Ishavet kommer att bli verklighet. ▲

På kartorna över Lappland ritar man olika järnvägslinjer mot Ishavet. Ett av alternativen är från Sodankylä nederst på den här kartan parallellt med väg fyra mot Kirkenes. ◀

Maria Jauho
Chefredaktör
tidningen Pohjolan
Sanomat
Kemi

1. Vad är det första du tänker på när du hör ordet arktisk?

"Underbart. Hemma. Ett själslandskap. Snö och is. Människor, mod, uthållighet."

2. Vilken är Pohjolan Sanomats viktigaste uppgift?

"Pohjolan Sanomat ger lokala invånare viktig information i vardagen, på ett tillförlitligt sätt och nära dem. Papperstidningen, vår webbtjänst med videor och nättidningen innefattar nyheter, diskussionsämnen och berättelser från Lappland och hela den norra regionen. Vi är med i människors liv från morgon till kväll, vi erbjuder tjänster och innehåll för vardag och fest, för hela livet. Tillsammans med tidningen Lapin Kansa är vi en ännu starkare röst i och för Lappland än tidigare."

3. Hur påverkar närheten till gränsen tidningen?

"Det finns nog ingen annan dagstidning i världen som delas ut i nattens mörker över landets gränser. Det som finns på andra sidan gränsen syns alltså både i vår läsekrets och i vårt innehåll, både i reklamen och i artiklarna. Norra Sverige och Nordnorge är landskapsnyheter för oss, medan de är utrikesnyheter i de flesta andra finska medier. För oss är gränsen ingen gräns."

4. **Pratar man om det arktiska i Havslappland?**

"Havslappland är en del av Lappland, en del av det nordliga, också en del av det arktiska. Men även av Bottenviksbågen, sedan gammalt en del av Nordbotten, det vill säga den nordligaste delen av det historiska Österbotten, där man riktar sig mot Uleåborg. I Havslappland pratar man om industri, service, turism och trafikförbindelser, och det arktiska är en del av allt detta. Ett konkret exempel: Bottenviken är istäckt under en stor del av året, och utan det skulle vi inte ha den unika Sampo, isbrytaren som används av turister."

5. **Hur skiljer sig Havslappland från det övriga Lappland?**

"Det råder inga tvivel om att i influensområdet för tre stora fabriker betyder industrin mer än på andra håll i Lappland. Men det finns även annat. Ordet hav säger mycket. Havet, älvarna, vattendragen definierar livet i Havslappland mer än fjällen. När havslapplänningar åker på semester norrut säger de uttryckligen att de ska till fjällen eller till Lappland."

Det gemensamma arktiska

Läs av QR-koden
och se en videofilm
om ämnet

Havsisens brytare

Varje dag förvånades man av hur annorlunda det var där. Isen är helt annorlunda. Vågorna är inte likadana som på de här vattnen. Molnen är annorlunda. Man blir ständigt förbluffad över att saker och ting inte borde vara så här”.

Isbrytaren Otsos befälhavare Teemu Alstela har precis återvänt från ett uppdrag utanför nordöstra Grönland i närheten av ön Île-de-France. Ön är trots sitt tjusiga namn helt obebodd. I de här trakterna ser man knappt några spår av mänskligt liv, förutom under några månader i slutet av sommaren, då Otso hjälper ett fartyg som håller på med seismiska

Isbrytaren Otsos befälhavare Teemu Alstelas arbetsplats är av den rörliga sorten: den färdas till Grönland, Bottenviken och ibland står den även i hamnen. ►

undersökningar att ta sig fram genom isen.

Alstelas arbetsresa är ett exempel på finskt arktiskt kunnande i världen. Några driver arktiska ärenden på möten och vid förhandlingsbord medan andra gör det genom att bryta is. Det arbete som utförs på de iskalla haven är ofta just det man pratar om på möten och vid förhandlingsbord. Där undersöker man kartor och diskuterar spelregler. Man diskuterar vad man kan göra på nordliga vatten och vad man bör göra, var man ska färdas i framtiden och vad man ska transportera. Inget händer dock om ingen gör någonting i praktiken.

Nu är Teemu Alstela hemma i Uleåborg. Otso återvänder från Grönland utan honom. Vid Skatuddens kaj i Helsingfors centrum ligger isbrytarnas bas, där Otso börjar sin resa mot de arbetsuppgifter som ska utföras i Bottenviken när väl vintern anlänt till Finland. Alstela hoppade utanför Grönland på ett servicefartyg som kommit för att byta isbrytarens besättning, reste ombord på det i 30 timmar till Spetsbergen och flög sedan hem därifrån. Bakom sig hade han ett arbetsskift på fyra veckor.

”Det var fantastiskt roligt. Man lär sig något nytt hela tiden”, säger Alstela.

Alstelas egen resa mot Grönland började när han tog värvning som matros år 1991. Det är inte helt enkelt att bli befälhavare för en isbrytare, men när man väl blir det får man även se mycket.

▼ 60 procent av världens isbrytare är tillverkade i Finland.

FOTO: MEERI UTTI

FOTO: MEERI UTTI

DET ARKTISKA KUNNANDETS FLAGGSKEPP

Av alla världens isbrytare är cirka 60 procent byggda i Finland, till på köpet på samma varv i Helsingfors. Även i de övriga har man använt mycket finsk teknik. Det är med andra ord mycket sällsynt att se isbrytare som inte har någon koppling till Finland. Helsingfors varvs historia går över 150 år tillbaka i tiden och det har tillverkats isbrytare där sedan år 1910. Varvet har haft olika ägare. Sedan 2011 har det hetat Arctech Helsinki Shipyard Oy och huvudägaren är ryska United Shipbuilding Corporation. Man har även byggt isbrytare på Rauma varv.

Det har uppstått många företag och industrier samt stor kompetens omkring isbrytarna. I Finlands arktiska strategier är havsklustret en av de absoluta hörnstenarna och det tar sig uttryck på många olika sätt. Det finns islaboratorier och fartygsdesign, forskning på högskolor och företag; det är tillverkning och utveckling av delar, nya innovationer i form av alltifrån propellermodeller till beredskap för oljebekämpning vid isiga förhållanden. Det finns en hel arktisk offshore-bransch.

Vanliga människor hör under vintern meddelanden på radio om vilka isbrytare som hjälper

På sommaren är isbrytarna en del av landskapet i Helsingfors. Basen ligger precis framför utrikesministeriet. ▼

till i vilken hamn och hur handelsfartygen som vill komma till hamnarna ska anmäla sig. På vintern är det bara isförstärkta fartyg som kan komma till Finlands vatten. Bra isbrytare har varit en förutsättning för handeln i vårt land. Ett andningshål, bokstavligen. Finland är det enda landet i världen där alla hamnar i regel är frusna samtidigt på vintern. Tidigare var det alltid säkert. Numera kan uppvärmningen av klimatet hålla Finska viken isfri. Hamnarna i norra Finland är dock livsviktiga för många tunga exportindustrier och Bottniska viken har fortfarande inte upplevt någon isfri vinter. Även

under milda vintrar kan isen packas riktigt hårt mot kusten.

Det är det statliga bolaget Arctia Oy som på Trafikverkets beställning ansvarar för den största delen av den finska isbrytarverksamheten på Östersjön. Företaget har fem isbrytare, två kombiisbrytare och en hamnisbrytare. En ny isbrytare som Trafikverket har beställt byggs på varvet Arctech Helsinki Shipyard under 2016. Det unika med fartyget är att det kan använda flytande naturgas, det vill säga LNG, som bränsle. I skrivande stund har isbrytaren fått ett namn från stjärnhimlen: Polaris.

VECKOR PÅ VATTNET UTAN HAMNAR

Otso är ett typexempel på finsk arktisk teknik. Den byggdes år 1986 för Östersjön. 2015 byggdes den om för att kunna användas på arktiska vatten. En vågdämpartank installerades i fartyget, som gör det möjligt att använda den på öppet hav. Dessutom stärktes Otsos skrov och man monterade räddningsbåtar enligt de nya internationella standarderna på den samt byggde ett helikopterdäck. Genom att ändra luftbubblingssystemet och rodrets vinkel gjorde man det möjligt för fartyget att bryta en bredare isränna. Otso fick en internationell utmärkelse för dessa ändringsarbeten.

På de grönländska vattnen måste man köra långsamt, i en hastighet på 4–6 knop, det vill säga under tio kilometer i timmen. Där måste man dra

en rak linje, röja undan och skjuta iväg isen framför forskningsfartyget som kommer efter. 8–14 timmar i en riktning, sedan en vändning, och med två veckors mellanrum ett ordentligt stopp. Det går att utföra undersökningar under ett par månader i slutet av sommaren. På den tiden måste man få jobbet gjort.

Uppvärmningen av klimatet tycks öka behovet av isbrytare på de arktiska vattnen. Tidigare vande man sig vid att det fanns ett år gammal is som en buffert framför det mångåriga istäcket. Nu är alltså denna buffert till stor del borta, isflaken rör sig lättare och behovet av hjälp ökar. Mångåriga isflak bryter man inte med isbrytare. De föser man åt sidan och man kan därför inte köra i höga hastigheter.

Ett fartyg som Otso klarar sig vid behov ett par månader utan att besöka någon hamn. Det är bra, för det finns inga hamnar i området.

”Öarnas konturer syntes. Det var 20–30 sjömil dit”, säger Alstela.

Man skulle över huvud taget inte ha kunnat ta sig till kusten: hela nordöstra delen av Grönland utgörs av en enorm nationalpark, ett naturskyddsområde. Man behöver ändå inte vara ensam. Man ser isbjörnar varje vecka och marina däggdjur, som exempelvis sälar, ser man varje dag. Alstela tycker att isbjörnar i praktiken är marina däggdjur, för de tillbringar mycket tid i vattnet och simmar långa sträckor.

”Man ser hela tiden mycket fåglar och när ett isflak vänds efter att ha skjutits åt sidan av fartyget ser man massvis av småfiskar som kastar sig ner från kanten av flaket.”

En gång såg man även någonting helt annat. Man började se ljus som blinkande i horisonten och man kunde urskilja många snabba rörelser.

”Vi trodde att det var ufon”, säger Alstela och skrattar.

Någonstans långt borta pågick en arktisk militärövning av stor omfattning.

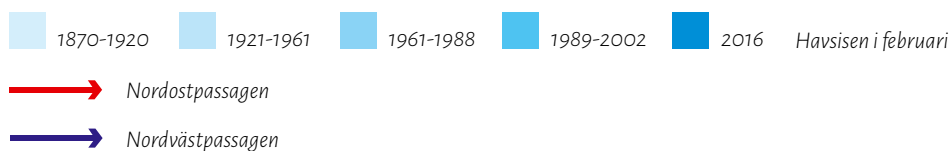

FOTO: MEERI UTTI

Otso byggdes år 1986 för Östersjön, men den har byggts om så att den även klarar förhållandena i Ishavet. ▲

Arktiska havsrutter ▲

Pentti Malinen

Landskapsdirektör
Kajanalands förbund
Kajana

1. **Vad är det första du tänker på när du hör ordet arktisk?**

"Det arktiska anspelar för mig på klimatet: en lång, kall vinterperiod, naturens särdrag. Det används också politiskt, men då är det enligt min mening ett väldigt tånjbart och relativt begrepp."

2. **Hur påverkar närheten till gränsen livet i landskapet?**

"På ett omärkbart sätt. De som bor nära gränsen är vana vid situationen, och gränsen ger inte samma sorts häftiga reaktioner på saker och ting som hos människor som inte känner till gränsområdena. Istället för forna tiders 'fobier' lever man numera ett liv i gränsområdena som snarare bygger på realism. Nationsgränserna är en bromskloss för samarbete, även om rörligheten i sig kan vara tämligen fri, som exempelvis vid gränsen mellan Sverige och Finland. Vi hoppas att den gränsöverskridande ekonomiska aktiviteten ska öka."

3. **Vad gör Barents regionkommitté som du leder?**

"Regionkommittén är ett organ som förbereder inför Barents regionråd. Regionrådets och -kommitténs ordförandeskap 2016–2017 är i Kajanaand. Som ordförande ser vi till att rådet och kommittén samt de åtskilliga arbetsgrupperna inom Barentssamarbetet uppnår konkreta resultat till gagn för regionerna genom att skapa gränsöverskridande samarbete. Vi har ett eget ordförandeskapsprogram som bygger på programmet för Barentsregionerna och som lyfter fram utmaningar och mål som är aktuella just nu. En ständig utmaning för oss är att förnya och effektivisera verksamhetsmodellerna för Barentssamarbetet genom bland annat kommunikation. En betydande aktuell möjlighet är att effektivt dra nytta av programmen för EU:s yttre gränser som öppnar sig i slutet av 2016. Samarbetet på regionnivå inom Barentsområdet har en särskild roll just nu när det internationella läget – i synnerhet mellan EU och Ryssland – har blivit mer spant."

4.

Vad ger Barentssamarbetet vanliga invånare i Kajanaland?

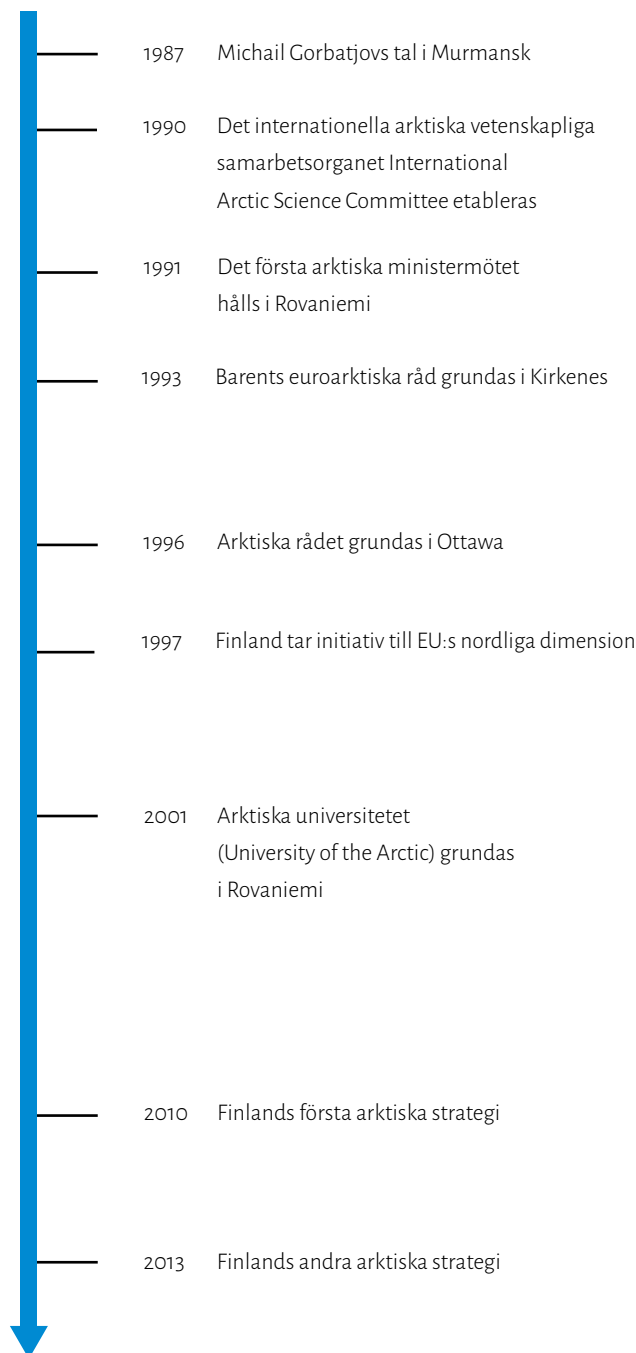
”Effekterna av samarbetet lär synas långsiktigt i hela Kajanaland. De påtagliga effekterna däremot syns mer begränsat för de människor och företag som deltar i det konkreta samarbetet på olika områden. Jag hoppas att Barentssamarbetets betydelse generellt ska bli tydligare och skarpare hos Kajanaborna. Det är viktigt att bli medveten om de enorma ekonomiska utvecklingsmöjligheterna i regionen och om hur företag och anställda i Kajanaland kan utnyttja dessa möjligheter.”

5.

Hur skiljer sig Barentssamarbetet från det arktiska samarbetet?

”Ur mitt och Kajanalands förbunds perspektiv är Barentssamarbetet mer konkret i och med att aktörerna inom samarbetet är organisationer som representerar regionerna. Det arktiska samarbetet tar sig mycket mer allmänna uttryck på nationell nivå och är till sitt innehåll koncentrerat kring politiska teman på ett annat sätt än Barentssamarbetet.”

Arktiska årtal ▼

Det internationella arktiska samarbetet började med Rovaniemi-processen, och staden står även idag regelbundet värd för olika arktiska möten. ►

Arkiskt samarbete

Det fanns en tid då det knappt var några andra fartyg än militärfartyg som rörde sig på och under ytan på de arktiska vattnen. Supermakterna observerade avvaktande varandra. Den kortaste ruten för interkontinentala missiler gick över Ishavet. Under kalla kriget fanns det enorma radarsystem, baser och ubåtar som vaktade på varandra i området. Sedan förändrades världen.

Staternas säkerhetspolitiska intressen har givetvis inte försvunnit och man har fortfarande baser och gör militärövningar i den arktiska regionen, de senaste åren i allt större utsträckning. Men allt är ändå annorlunda än det var då.

Den arktiska världen har vuxit ihop och det arktiska har blivit globalt. Det arrangeras olika arktiska sammankomster i alltifrån Korea och Singapore till

FOTO: MARKO JUNTILA

Paris, Madrid och Warszawa. Den ena efter den andra staten och aktören har trätt in i det arktiska och man håller kontinuerligt kontakt i alla riktningar. Det är inte ovanligt att man skickar meddelanden från Rovaniemi till Shanghai och Vancouver om att mötas i Reykjavik.

Det arktiska samarbetet präglas av olika nätverk. På arktiska möten och konferenser deltar vanligtvis beslutsfattare, forskare, frivilligorganisationer, tjänstemän, experter, lobbyister och näringslivsrepresentanter.

Det är lite av en smaksak var man sätter startmarkeringen för det arktiska samarbetet. Den dåvarande Sovjetledaren Michail Gorbatsjov höll ett tal i Murmansk år 1987, som för första gången på den nivån deklarerade att den arktiska regionen

skulle öppnas för samarbete efter de immiga åren under kalla kriget.

I den här boken är det bra att placera startpunkten i Rovaniemi, där det arktiska samarbetet mellan staterna egentligen inleddes vid skiftet mellan 1980- och 1990-talet. Finlands initiativ samt utrikes- och miljöministeriernas skickliga diplomatiska insatser fick de arktiska länderna att diskutera med varandra, vilket ledde till det första ministermötet mellan de arktiska länderna i Rovaniemi sommaren 1991. Denna process, kallad Rovaniemi-processen, ledde till ett officiellt miljösamarbete mellan de arktiska staterna: AEPS, Arctic Environment Protection Strategy. Det gav upphov till de strukturer som fortfarande är synliga i Arktiska rådet, som inrättades senare.

Arktiska rådet

- Medlemsländer: Finland, Sverige, Norge, Danmark, Island, Ryssland, Kanada, USA
- Permanenta deltagare: aleuterna, athabaskerna, gwich'in-indianerna, inuiterna, samerna, organisationen för de nordliga ryska ursprungsfolken
- Observatörer: 12 stater från Europa och Asien, ett antal frivilligorganisationer och internationella organisationer
- Det permanenta sekretariatet i Tromsø

Barents euroarktiska råd

- Medlemmar: Finland, Sverige, Norge, Danmark, Island, EU-kommissionen
- Barents regionråd: Nordland, Tromsø och Finnmark (Norge), Västerbotten och Norrbotten (Sverige), Kajanaland, Norra Österbotten och Lappland (Finland), Murmansk, Karelen, Arhangelsk, Komi och Nentsien (Ryssland)

FINLAND ORDFÖRANDE FÖR ARKTISKA RÅDET

Grundandet av ett nytt, internationellt samarbetsforum är ofta förknippat med stora ceremonier och snatrande kamerablixtar. När Arktiska rådet grundades i Ottawa 1996 förekom inget sådant. Man höll visserligen tal, men det var ett mycket anspråkslöst möte i ett sidorum i det kanadensiska parlamentshuset som inte gav några internationella rubriker. Den arktiska boomen lät fortfarande vänta på sig.

Arktiska rådet är de arktiska ländernas samarbetsforum, och fattar inga bindande beslut. Det består av sex arbetsgrupper som särskilt arbetar med miljöfrågor. Via Arktiska rådet har man även förhandlat om permanenta internationella konventioner om sjöräddning och bekämpning av oljeskador. Säkerhetspolitiken har lämnats utanför rådets arbetsområden. De arktiska ursprungsfolkens organisationer är permanenta deltagare, vilket garanterar dem en starkare roll än på någon annan internationell arena.

Ordförandeskapet växlar vartannat år mellan de åtta medlemsländerna. Ordförandeskapsperioden medför ansvar för att driva rådets arbete samt för att arrangera åtskilliga möten och evenemang. Finland övertar ordförandeskapet från USA våren 2017. Under den tvååriga ordförandeskapsperioden syns, hörs och känns det arktiska i Finland på många sätt. Arktiska rådet har efter den tysta starten utvecklats till ett forum som följs och syns.

BARENTSREGIONEN OCH EU:S

NORDLIGA DIMENSION

Utöver Arktiska rådet finns det andra forum för nordligt samarbete som Finland är med i. Barents euroarktiska råd främjar samarbetet i ett område som sträcker sig från Lofoten till Uralbergens västra sluttningar. År 2015 tog Ryssland över som ordförande

deland i det mellanstatliga rådet efter Finland och regionrådets ordförande blev landskapet Kajanaland.

Det praktiska Barentssamarbetet sker även i arbetsgrupper inom olika områden – alltifrån ekonomi till hälsa. Trafikfrågor har alltid varit ett hett ämne, för Barentsregionen är mycket vidsträckt och det finns sparsamt med tvärförbindelser. På senare tid har de främst utgjorts av flyglinjen mellan Uleåborg och Tromsø via Luleå. Den enda offentliga trafikförbindelsen mellan Finland och Murmansk har varit en rysk minibuss som kört från Ivalo tre gånger i veckan. Alla som är med i Barentssamarbetet får vara beredda på långa och svåra resor.

År 1997 kom den dåvarande statsministern i Finland Paavo Lipponen med ett initiativ till EU om en särskild politik för den nordliga dimensionen. Finland lyckades få igenom initiativet och numera utgörs den nordliga dimensionen av gemensam politik mellan Europeiska unionen, Ryssland, Norge och Island. Geografiskt omfattar den nordvästra Ryssland, Östersjöområdet och Europas arktiska regioner, inklusive Barentsregionen. Kärnan i verksamheten är partnerskap inom miljö, trafik, kultur samt social- och hälsovårdspolitik. I synnerhet miljöpartnerskapet är kopplat till finansieringsmekanismer som använts för att genomföra många praktiska projekt.

Europeiska unionens institutioner har sedan 2008 sammanställt flera rapporter och meddelanden som styr EU:s arktiska verksamhet. I kommissionen är den arktiska verksamheten indelad på flera olika generaldirektorat, som exempelvis yttre förbindelser, havspolitik, miljö och regionalpolitik. EU är en betydande finansiär av arktisk forskning och dess finansieringsprogram är viktiga för det gränsöverskridande samarbetet och arbetet med regional utveckling i de nordligaste delarna av Europa.

ARKTISKA STRATEGIER

Alla de arktiska länderna och länder utanför regionen har upprättat en egen nationell arktisk strategi. Finland gjorde upp sin första strategi år 2010, då tyngdpunkten var utrikespolitiken. Tämligen snart började man göra upp en ny arktisk strategi som skulle ta hänsyn till hela den arktiska verksamheten i Finland. Strategin, som färdigställdes 2013, är i sin uppdaterade form inriktad på Finlands agerande även under landets ordförandeskap för Arktiska rådet.

Strategins utgångspunkt är synen på hela Finland som ett arktiskt land. Arktiska intressen – ekonomi, forskning, politik – berör hela landet, även om det bara är Lappland som geografiskt sett är ett arktiskt område. Å andra sidan är cirka en tredjedel finländare av alla de människor i världen som bor på norr om den 60:e breddgraden, som snuddar vid Finlands sydkust.

Huvuddragen i strategin är Finlands arktiska befolkning, utbildning och forskning, Finlands arktiska affärsverksamhet, miljö och stabilitet samt det internationella arktiska samarbetet. Främjandet av de ekonomiska aktiviteterna och att de bedrivs på ett sätt som är hållbart för miljön går som en röd tråd genom strategin. I strategin sätter man upp flera tiotals praktiska mål för den arktiska verksamheten i Finland. Strategin kommer dock inte med några nya ekonomiska resurser, utan den måste genomföras inom ramen för statsförvaltningens eller andra parter normala verksamhet.

Barentsregionen ◀

Barents euroarktiska region

Observatör i Barents regionråd

Huvudstäder i länderna i den arktiska regionen

Huvudstäder i förvaltningsområdena

ARKTISK AMBASSADÖR I CENTRUM

Det är i praktiken omöjligt att göra upp en uttömmande lista över alla arktiska aktörer och nätverk, men det är möjligt att identifiera centrala verksamheter. Den arktiska ambassadören från det land som innehar ordförandeskapet för Arktiska rådet är definitivt en sådan. Aleksi Härkönen är en erfaren finsk diplomat som år 2015 blev arktisk ambassadör för att leda förberedelserna inför Finlands ordförandeskapsperiod. Det nyaste i hans jobb är perspektivet.

”Nu befinner sig inte Finland i den yttersta utkanten, utan i mitten som medlem i Arktiska rådet och Barentsrådet samt som medlem i EU. Man ser på jordklotet ur en annan synvinkel”, konstaterar Härkönen.

Som Arktiska rådets ordförandeland ingår Finland i en mycket liten och begränsad grupp.

”Det är något helt unikt för Finland. Åtta länder är med, bland annat USA och Ryssland. Finland är medlem i gruppen och under två års tid till och med ordförandeland. Något liknande sker inte någon annanstans. Det ger Finland och Finlands politiska ledning ett bra tillfälle att skapa kontakter med såväl USA:s som Rysslands ledning.”

Finlands politiska ledning har i många intervjuer och i många sammanhang betonat vikten av det

FOTO: KAISA SIRÉN

Finlands arktiska ambassadör är Aleksi Härkönen. ▲

arktiska. I arbetet som arktisk ambassadör måste man varje dag ta ställning till huruvida Finland är ett arktiskt land. Härkönen anser att det är det.

”Det arktiska kunnandet och den nordliga erfarenheten sprider sig i hela landet”, säger han och jämför Finland med Island.

”Island är också ett arktiskt land, även om polcirkeln bara vidrör landet och det ligger söder om polcirkeln.”

Man har nu börjat intressera sig för det

arktiska även i många länder som inte ens är i närheten av polcirkeln. Sådana länder finns i såväl Europa som Asien.

"Det arktiska är något nytt för dessa länder, och de har inte uppmärksammat det tidigare. Många länder blir intresserade när de märker att det är en region i förändring som man på något sätt måste förhålla sig till", säger Härkönen.

Det finns två grundläggande sätt att förhålla sig. Enligt den ena tolkningen är Ishavet ett territorialhav vars verksamhet styrs av kuststaterna. I den andra tolkningen jämförs Ishavet med världens stora havsområden där verksamheten styrs av internationell rätt, framför allt av havsrättskonventionen. Finland ingår inte i kuststaterna vid Ishavet.

"Även Finland hade en gång i tiden en kustremsa, och vi har ett historiskt minne av den tiden. Nu kompenseras avsaknaden av kust mot Ishavet av Finlands marina kunskaper, som är i världsklass."

Den arktiska ambassadören har ingen personlig arktisk mission eller personligt arktiskt budskap.

"Det kanske är lika bra. Man måste betrakta de här sakerna ur ett ganska brett perspektiv och tänka på att den arktiska regionen endast är ett delområde i Finlands utrikespolitik och kan jämföras med många andra regioner i världen."

Ett personligt budskap vill Härkönen ändå komma med: "Det arktiska samarbetet måste byggas upp så att vi tryggar goda förhållanden för de människor som redan bor i området."

Ledande sakkunnig René Söderman (till vänster), ansvarig tjänsteman Ritva Hautanen, ansvarig tjänsteman och ambassadör Aleksi Härkönen från utrikesministeriets arktiska team har samlats. ►

EN NY ARKTISK TID

Texterna i den här boken blev färdiga i december 2015. Det var flera grader varmt i Helsingfors och i Uleåborg rann återstoden av snön ner i avloppen med regnet. Först norr om Rovaniemi var marken som den ska vara: vit. Men inte heller där var sjöarna och älvarna helt frusna. Vintern var överlag kraftigt försenad.

I Paris hade man precis fått till ett beslut om en internationell klimatkonvention. I många tal hänvisade man till den arktiska regionen, som värms upp två gånger snabbare än resten av planeten och där den accelererande avsmältningen av glaciärerna utgör ett hot mot många miljonstäder vid kuster när havsnivån höjs.

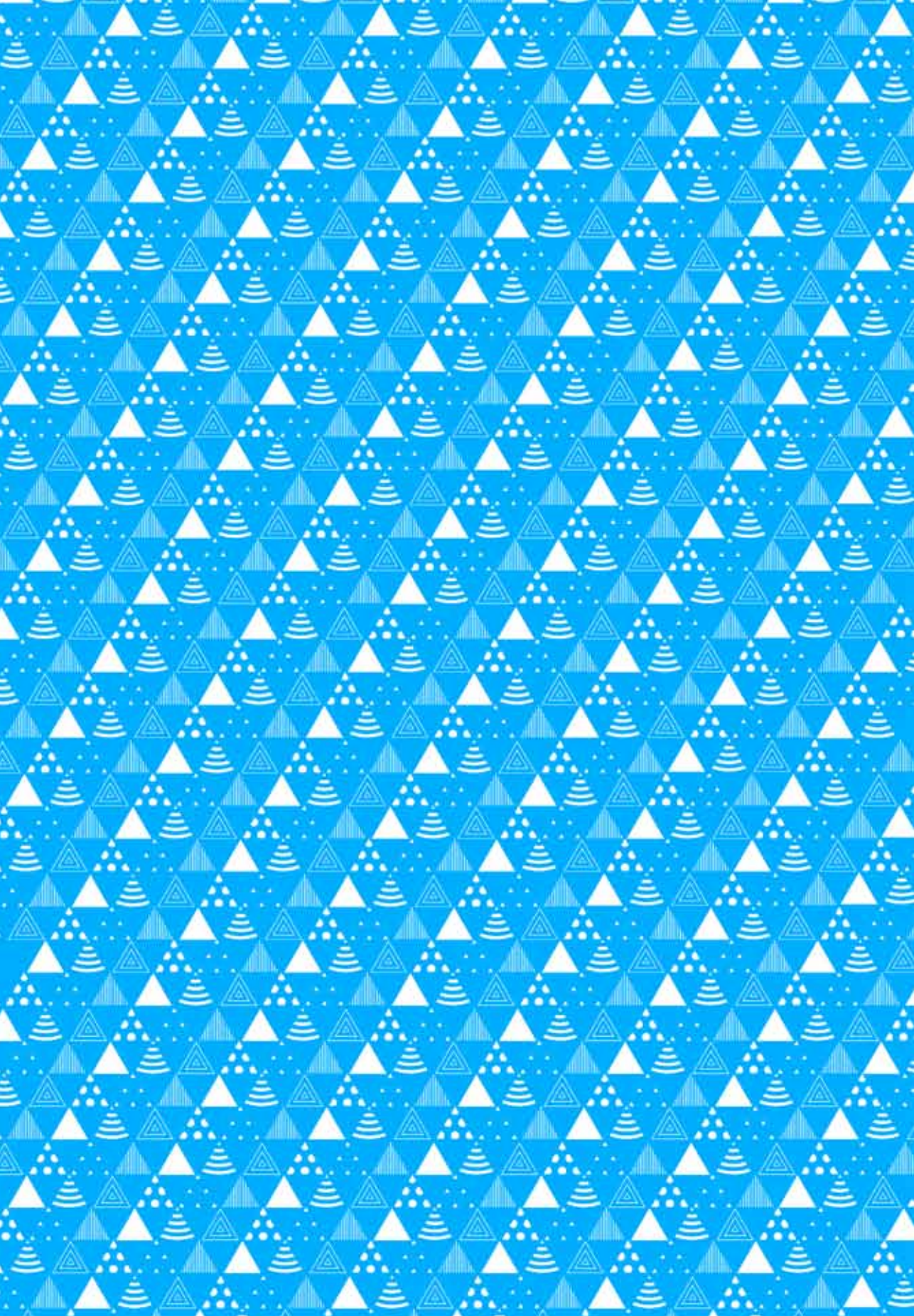
När vi skrev den här boken kom det tusentals asylsökande till Finlands gränser i norr från Sverige och Ryssland, och det har inte funnits något sätt att förbereda sig på något dylikt. Den internationella politiken var inte längre bara någonstans där långt borta i fjärran.

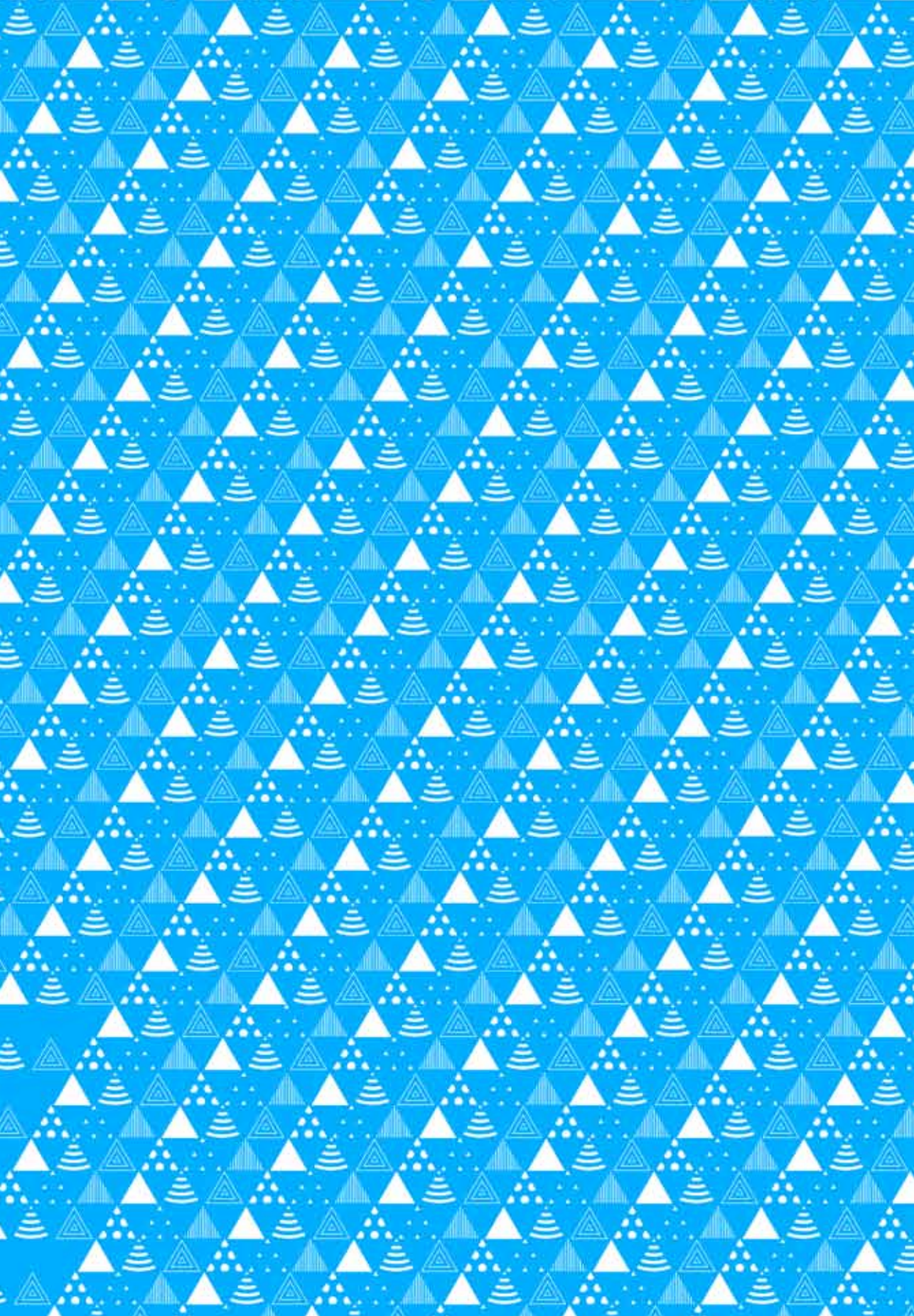
Oljepriset fortsatte att sjunka och hamnade långt under den nivå som var en förutsättning för att det skulle vara lönsamt med ny energiproduktion i den arktiska regionen. Världsmarknadspriserna på mineraler var också låga och diskussionen om nya gruvor övergick till att handla om teori. Bara för ett par år sedan var förväntningarna och antagandena helt annorlunda, liksom det världspolitiska läget i stort.

Utvecklingen stannar inte av. När boken kommer ut är en del av det vi berättar om här redan helt förändrat. Vi har gjort personer i den finska arktiska vardagen till hedersgäster kring det arktiska smörgåsbordet. Vi hade kunnat bjuda in många fler, och om ett eller ett par år kommer det att finnas hedersgäster vi idag inte ens tänkte på att bjuda in.

Förändringens vindar för alltid med sig överraskningar. Lyckligtvis är man van vid vindar i de arktiska områdena och saker och ting har inte heller tidigare förblivit oförändrade. Vi lever alltid i en ny arktisk tid.

Det finns personer som arbetar med företaget i den finska arktiska vardagen i olika delar av landet, inom olika yrken och uppdrag. Tack vare dem är det 100-åriga Finland ett arktiskt land – med glädje och kunskap, med stolthet och förståelse.

Finland är ordförandeland för Arktiska rådet 2017–2019.

PRINT ISBN 978-952-281-461-6

PDF ISBN 978-952-281-462-3

ARCTIC CENTRE
University of Lapland

eurooppatiedotus.fi
europainformationen